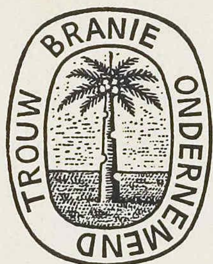

15e JAARGANG No. 14

1 FEBRUARI 1971 - f1.25

tong tong

HET ENIGE INDISCHE BLAD TER WERELD

BIJ DE VOORPLAAT

OFFICIER

Van deze foto (57 x 49 cm groot) weten wij niet wanneer zij bij Tong Tong is komen binnenwaaien en van wie zij afkomstig is. En ook al kennen wij geen enkele "gentleman" van deze foto, de typische Indische burger die zij presenteert, nl. "de Indische officier", kennen wij allemaal van ver of nabij uit onze beste jaren in Indië.

Pas hier in Holland merkten wij dat voor sommige politieke groeperingen de officier in het algemeen (en de "koloniale" Indische officier in het bijzonder) een soort oorlogsmaniak of wrede onderdrukker, in elk geval een anti-pacifist en oorzaak van vele ellenden onder de mensheid moet zijn. Er is voor deze mensen geen erger begrip dan "kolonelsbewind" en vermoedelijk is in hun ogen de Ned. Indische regering vóór de oorlog zo'n "kolonelsbewind" geweest en is ook het Nederlandse politionele apparaat ná de oorlog niet veel beter geweest.

Jammer is alleen, dat de z.g. pacifisten zich in de politiek en de publiciteit zúlke onverzoenlijke liefhebbers van een flinke kloppartij tonen, dat we aan het pacifisme als politieke regeringsvorm moeilijk kunnen geloven. Ook al was het maar dat veroordelingen van militaire dictaturen meestal verzuimen op te merken dat precies dezelfde soort dictatuur vaak ook bestaat in de staten van de eigen ideologie.

Een feit is het namelijk dat zo oud de mensheid is, en op welke wijze culturen ook geleid werden, er altijd zowel bij de "pro's" als de "contra's" legers hebben bestaan, dus ook officieren. Want het leger dient altijd in eerste aanleg tot **protectie** van de samenleving, en pas in tweede aanleg als onderdrukker of vernietiger van andere samenlevingen.

Als men dus al te eenzijdig georienteerd alleen fulmineert op Clausewitz en Von Moltke in de germaanse oorlogsvoering, moet men ook bedenken dat de Gallische cultuur een Turenne en een Jomini heeft gehad en de Britse zo iemand als Liddell Hart. Ook hoeft men maar aan Tsjecho Slowakije en Polen te denken om te weten hoe uitstekend het Communisme zijn officieren kan inzetten, als het daaraan behoefte gevoelt. En als we aan Azië denken, doet de Chinese krijgsgeschiedenis ons kennis maken met Sun Tzu, Mao en Lin Pao, terwijl wij persoonlijk met de fantastische oorlogsgeweldontplooiïng van Tokio hebben kennisgemaakt. Na de oorlog hebben wij kennisgemaakt met b.v. een officier als Moshje Dayan en guerillaoorlogvechters als Castro en Guevara, terwijl de oorlog in Achter Indië nog zó dicht op onze huid zit dat de knapste officieren hier nog onbekend zijn.

Het Koninklijk Ned. Indisch Leger (KNIL) dat wij in onze Indische tijd kenden, was een vredesleger, immers opererend in de jaren tussen de eeuwwisseling (laatste gevechten in Atjeh, Boni, Lombok) en het uitbreken van de IIde Wereldoorlog. Van een oorlogstaak kon men in deze periode nauwlijks spreken. Alleen al aan de naam van het handboekje van de KNIL-militair, het z.g. VPLO, kon men herkennen dat de taak van het Knil toen een politionele taak was. VPLO staat namelijk voor Voorschrift Uitoefening Politiek-**politionele** Taak van het Leger.

In deze jaren lagen de tangsi's gemoedelijk en vredig in de stadskommen, en zag men ook buiten Java, in de "bentengs", vaak meer soldatenvrouwen dan soldaten in en uit de tangsi's gaan. Trouwens, de intensieve "intermarriage" tussen militairen en dochteren van "de vijand", welke laatste met het gezin gezellig tot de normale tangsi-populatie behoorden, is een unicum in de hele krijgsgeschiedenis en zou bij een oorlogsleger niet kunnen bestaan wegens de hierdoor ontstane infiltratie-mogelijkheden. Pas als men zich realiseert dat dit veertig jaren lang het geval heeft kunnen zijn, begrijpt men ook hoe dit alleen mogelijk is kunnen zijn dankzij het bij uitstek vredelievende karakter van het Indonesische volk.

Indischgasten die **nu** proberen zich het "militairisme" in het vooroorlogse Indië voor de geest te halen, herinneren zich slechts een periodieke mars door de stad en een idyllisch gelegen tangsi, met gezellige tangsi-klanken in de namiddag als "slomprets" en "tamboers" oefenden in signalen en marsen aan de kawat van de kazerne, huiselijk in slaapbroek en kebaja.

Officieren waren geen krijgszuchtig verschijnsel in de verte, maar heel nabije familieleden en vrienden die Piet en Chris en Tjoh heetten, die officieel werden aangesproken met "meneer" en niet bij hun rang. Men zat ermee samen in sportbesturen of Soosgebeurtenissen, en men ging er zó normaal mee om, dat het gewoonweg onmogelijk is om op de voorplaat gevaarlijke gezichten of gezagsmisbruikers te onderscheiden.

Pas **NU** begrijpen wij dat dit "onderdrukte krijgsmanschap" (hoofdzakelijk door absurde bezuinigingen) voor elk oprecht officier een blijvende onrust en kwelling geweest moesten zijn, al verborg men die onder hoofse en correcte manieren. Zelfs wij burgers die alleen via militie of landstorm met de militaire dienst kennis maakten, waren

lees verder pag. 3

tong tong

ONAFH. IND. TIJDSCHR. — 15e JAARG No. 14
Pr. Mauritsl. 36, Den Haag - Telegramadres: Tong Tong DenHaag - Tel. 070-54.55.00/54.55.01 - Giro 6685
Uitgave: Publ. en Handel Mij Tong Tong N.V.
Directie en Hoofdredactie: Tjalie Robinson.
2de Redacteur: G. H. Bartman, Willem Klooslaan 38, Eindhoven.
Eind-redacteur: Ch. Manders

Verschijnt de 1ste en 15de van iedere maand. Prijs per nummer *f* 1,25. Abt. Nederl.: kwart. *f* 7,—; halfj. *f* 13,75; jaar *f* 27,50. Abt. Europa: jaar *f* 33,—. **Buiten Europa:** jaar *f* 38,—.
Abt. (per jaar en per luchtpost): Australië en Nw. Zeeland *f* 73,—; Indonesië *f* 68,—; Z.-Afrika en Z.-Amerika *f* 58,—; Canada en Ver. Staten *f* 48; Maleisië en India *f* 55,—; Suriname en Antillen *f* 48,—.

ZOEKT OP BASIS VAN DE NUTTIGE ERVARINGEN IN DE GORDEL VAN SMARAGD NIEUWE INTERESSEN IN NEDERLAND TE WEKKEN VOOR DE TROPENGORDEL.

*

De directie behoudt zich het recht voor hen die schadelijk geacht worden voor het welzijn van Tong Tong als abonnee te weigeren of af te voeren.

ALLE ABONNEMENTSGELDEN ZIJN BIJ VOORUITBETALING VERSCHULDIGD.
ADVERTENTIES KUNNEN ZONDER OPGAAF VAN REDENEN GEWEIGERD WORDEN.

ontzet over de krenterige wijze waarop wij de zeldzame keren dat we op schietoefening gingen, elke patroonhuls moesten natellen en later (toen de Jap al kwam!) lamlendige geweeroefeningen maakten (aan-af, aan-af, aan-af tot je er dol van werd), terwijl Nippon met ontzaglijk bliksemende speerstoten recht op Soebang aankwam!...

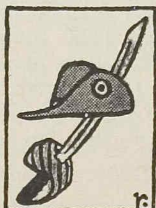
En nu, op de trottoirs van Den Haag, ontmoet je wel eens een officier-in-ruste in burger, egaal opgaand in de massa ,door zijn haast aangeboren etiquette alle bazigheid of luidruchtigheid van "the man in the street" missend, dus nooit opvallend — mijn God, hij bestáát niet eens meer! Hij komt en hij gaat, in een flits is hij voorbij alsof een leven van uitmuntend officierschap niet bestaan had. En terwijl je nog net even te laat groet, denk je aan Tarakan, Bandjermasin of Soebang, en prevelt alleen nog maar: "Adieu, adieu!"

*

Nogmaals, wij plaatsen deze foto op ons omslag zonder maar één officier van deze groep te kennen. Meer dan dat: er is misschien onder de officieren die T.T. lezen niemand meer die alle namen kent, zó ver (meer dan dertig jaar) ligt deze foto achter ons. En zoals met vele voortreffelijke dingen in het verleden die voorgoed heen moesten gaan, dringt pas dán tot ons door hoe blind en ondankbaar wij vaak leefden. En nóg leven, terwijl alleen nog vele **Indonesische** officieren met dankbaarheid en respect terugdenken aan menig Indisch officier uit onze tijd.

Onwillekeurig denken we aan het lied: "Old soldiers never die; they just fade away!" en NU begrijpen wij het: de soldaat die voor het heil van zijn natie sneuvelt op het veld van eer, die wordt herdacht en geprezen. Maar de soldaat die alle veldslagen overleeft en dus langzaam "weg-leeft", die vervaagt en wordt vergeten. "Is dát het einde?" denk je ontevreden, maar pas als je aan de Kamers denkt met al hun gescheld en getier, hun verdachtmakingen en sluwe "krijgscampagnes", dan besef je: er is inderdaad geen beter einde voor de officier dan het ongemerkt vervagen. Omdat immers álles verloren mag worden, behalve de eer. T.R.

P.S. Een Indische dame die op onze redactie deze foto zag staan, zei maar één woord: "Mannen!" En U begrijpt wel dat ze daarbij dacht aan de vele moderne baard-ontwikkelaars die zich alleen "als man voordoen".

H.K.H. Prinses Beatrix

Ter gelegenheid van de verjaardag van H.K.H. Prinses Beatrix op 31 januari bieden wij onze Kroonprinses, die door haar aanwezigheid bij de 15 augustus herdenking een speciale plaats in de harten van vele oud-Indischgasten heeft verworven, onze eerbiedige en oprechte gelukwensen aan, en spreken wij de wens uit, dat zij deze dag nog vaak temidden van de haren mag gedenken.

"HALF" FONDS 60.000?

Vooral zo aan 't einde van een veelbewogen jaar gaan je gedachten ongebreideld van de larie.

Zie je, ik ben erg teleurgesteld eigenlijk over je oproep voor die *f* 60.000,—, want totnutoe nog niet volgetekend, hoe toch? Ondanks dat sommigen, zeg liever velen, extra hebben en hadden ingetekend!

Masa'toch, dat na zo lange tijd die 6000 abonnees nog geen *f* 10,— p.p. kunnen opbrengen. Ik kan er echt niet bij! Normaal zijn wij toch niet van de krenterige kant, tenminste nog niet tevoren vertoond.

En dan lees je in de krant van die Mrs. Cornelia Vanin-van Breemen in Australië! Binnen de maand na oproep in de Telegraaf, bèrès en dan kan deze mevrouw schrijven aan de landgenoten hier: God bless everyone! Fantastisch toch!

Ma'af boeng als ik ben doorgedraafd, maar eigenlijk moét het bij ons ook wel kunnen nietwaar?

Maar wat niet is, kan nog wel komen zegt men, quien sabe?

Afwachten maar in 1971!

A. V. H. Sébo

Zeer waarschijnlijk hebben de meeste "Telegraaf"-lezers ook niet ingetekend voor Mevr. Vanin, maar een heel klein percentage van een half miljoen lezers kan al méér zijn dan alle lezers van TT bij mekaar. Maar ik begrijp wat S. wil zeggen: JUIST DAAROM moet de inspanning van ons veel groter zijn. Zonder pessimistisch te zijn stuur ik voorlopig maar aan op een HALF Fonds 60.000 en laten we aan de tijd over om de volle 60.000 volgestort te krijgen. De Tijd kan veel onwil of vergeetachtigheid weer goed maken!

Het vol krijgen van het Fonds 60.000 (we zijn nog niet op de helft!) is uitsluitend een kwestie van Poekoel Teroes! Zet éven door, want er kunnen na ons nog duizenden wezen en behoeftigen van profiteren!

DENK ER OM!

Uiteraard is in onze boekhandel (evenals in elke andere boekhandel) niet elk verlangd boek direct voorradig. Houd dus bij het bestellen van een boek altijd rekening met een bezorg-speling van pl.min. vijf dagen.

OP ZOEK NAAR WAARHEID

Voorplaat van Tong Tong van 15 juni, nog eens afgedrukt in het nummer van 1 december j.l. met de commentaar van Hugo (Goh) Hamar uit Florida.

Inderdaad, zoals de redactie al schrijft, de fantasie van Hamar is onaannemelijk. We behoeven niet te fantaseren. We weten dat de Indonesische vrouw de Raden Aju van Japara is met vier van haar kinderen. Door haar man gefotografeerd op een picknick, geen jaartal. Zeker begin van deze eeuw, niet later. Sarong kabaja met een Europese hoed was niets bijzonders in die tijd. Er zijn in de verzameling van het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde, Stationsplein 10, verschillende van zulke foto's, ook van Europese dames in sarong kabaja met zo'n hoed op. Ik herinner me er één van een aantal dames voor het primitieve hotel in Tosari (1906), maar er zijn er meer. Wist u tussen twee haakjes dat het Instituut te Leiden de mooiste en uitgebreidste collectie Indische foto's bezit die in Nederland is?

E. Breton de Nijs

Door geduldige gedachtenuitwisseling is in Tong Tong al menig misverstand en vaag begrip uit de weg geruimd. Zoals de trouwe lezer eerlijk kan getuigen, is Tong Tong in vele opzichten een geduldige opruimer van verkeerde voorstellingen die (al dan niet luchthartig of kwaadwillig) in de Indische samenleving bestaan t.a.v. vele waarheden, waardoor velen onzer rondlopen met ernstige misverstanden omtrent veel facetten van het Leven dat hun zo dierbaar is.

Ook zal het vele lezers zo zoetjes aan wel duidelijk geworden zijn dat wij in Indië in massa's opzichten "slordig" geleefd hebben. En verder: dat de tijd veel sneller gaat dan wij denken. Vele maatschappelijke verschijnselen die een halve eeuw geleden nog vanzelfsprekende realiteit waren, herinneren wij ons alleen nog omdat anderen ons eraan helpen herinneren. En als zulke mensen er niet zijn en ook foto's ontbreken, verzinkt de historische werkelijkheid vaak volkomen in sprookjesachtige schimmen!

Waar wij het **allemaal** wel over eens zijn is, dat wij dankbaar zijn dat wij **samen** Tong Tong hebben mogen maken en daarmee voor de geschiedvorser in de toekomst (dus voor de tijd van onze nakomelingen!) veel vruchtbaar studiemateriaal hebben achtergelaten.

DE OUDE DAG

Hij komt, hij komt, die goede oude dag. Laten wij hopen, dat hij voor ons allemaal komt. Edoch, hij, die oude dag, kost geld, als wij van een goede oude dag willen genieten. Vrij te zijn met op tijd je natje en droogje.

Als wij dit willen, moeten wij er in onze jonge jaren zelf voor zorgen. Als je ambtenaar bent of bij een grote maatschappij werkt, heb je op je 65-jarige leeftijd een pensioen + A.O.W. (of een stukje daarvan), maar is dit wel voldoende voor een "onbezorgde" oude dag?

De jongeren kunnen door maandelijks een bedrag te reserveren, zich verzekeren voor meer inkomsten op hun 60- of 65-jarige leeftijd.

Er zijn vele normen van verzekeringen, die door de Maatschappijen worden verzorgd. Hoewel wij geen deskundigen op dat gebied zijn, willen wij toch de aandacht vestigen op de verzekerings- **en** investeringsvorm, welke de laatste jaren in de mode is. Bij deze laatste wordt de verzekerde ook een "belegger", d.w.z., dat de betaalde premiën in een pot worden gestopt, waaruit aandelen in tientallen ondernemingen worden gekocht.

Als verzekerde ben je meteen deelgerechtigde in de "pot"; niet geheimzinnig. Als deelgerechtigde weet je van welke Maatschappijen de "pot" aandelen bezit. Het dividend komt ook in de pot.

Een en ander moet men dan tweeledig bekijken en wel ten eerste: een verzekering met een verzekerd bedrag, dat bij eerder overlijden wordt uitbetaald en ten tweede een investeringsuitkering op 60- of 65-jarige leeftijd, waarvan de som **veel meer is dan het verzekerde bedrag**, omdat een rentevergoeding van minstens 4% wordt uitgekeerd plus het aandeel uit de dividendpot — de z.g. overwinst.

Nu treft men in dit nummer aan een advertentie van zo'n maatschappij met daaronder een coupon. Bij het onderhoud, dat **wij met de adverteerder** hadden, hebben wij gezegd, dat het raadzaam is, om de ingevulde coupons naar ons te sturen. Wij zouden graag willen weten, hoe groot de belangstelling in onze lezerskring zal zijn.

Wij zijn benieuwd.

(Zie advertentie hiernaast).

PASAR MALAMS

Tong Tong Tijdschrift en Handelmaatschappij hebben geen enkele bemoeienes meer met Pasar Malam Tong Tong en andere pasar malams. Voor inlichtingen gelieve men zich te richten tot de betrokken comité's. Onze telefoon rinkelt voor eigen zaken al meer dan genoeg! Voor Pasar Malam Tong Tong tel. 070 - 64 52 49.

BENT U ERBIJ?

Dezer dagen trof ons in de dagbladpers het volgende bericht:

Het aantal miljonairs in Nederland is in 1968 toegenomen van 5451 tot 6729, aldus het Centraal Bureau voor de Statistiek.

De grootste stijging was te bespeuren bij de groep met een vermogen van een miljoen tot vijf miljoen: van 5125 tot 6308.

Het aantal bezitters van vijf miljoen tot tien miljoen steeg van 227 tot 303. In 1968 bezaten 118 mensen meer dan tien miljoen tegen 99 in 1967.

Mensen met een vermogen van een ton of meer bezaten in 1968 samen 62 miljard. In 1967: 54,4 miljard. Het aantal bezitters van een tot twee ton nam af van 62,85 tot 61,16 procent van het totaal. Toegenomen is het aantal vermogens van twee ton tot tien miljoen.

We weten ook wel dat de kop boven dit stukje wel wat zuur klinkt, maar eigenlijk willen we er dit mee zeggen: "Als je er **niet** bij bent, houd je dan gedekt, want als je tot de armen behoort, wordt je toekomst steeds slechter!

Het structuurpatroon van de moderne economie is nl. zódanig dat in de top de rijken steeds rijker worden ten koste van de "lagere rangen" die steeds armer worden. Dat ook Nederland in dit patroon als typisch handelsvolk een partij meespeelt, is duidelijk als U de cijfers leest in bovenstaand bericht.

VERWARD

"Heb het interview i.v.m. uw verjaardag gelezen in "Het Vaderland". Erg verward en in vele opzichten positief onjuist. Ik herken U er niet uit..." R. W. J. Mulder

Ik mezelf ook niet. Maar zo zou iedere echte Indischman in elk interview in Europa er van af komen. En zo heeft elke tropenmens er sinds de Grote Ontdekkingen op gestaan. Het zijn heel andere bewustzijnswerelden waarin de tropenmens en de "koude-wereldmens" leven. Toch heeft de reporter me over het geheel goed begrepen. Ik herinner me met een wrang gezicht andere (en afschuwelijke) interviews.

T.R.

Denkt U eraan dat het abonnementsgeld voor Nederland verhoogd is tot *f* 27,50, buiten Nederland tot *f* 32,50, buiten Europa tot *f* 37,50 (voor luchtposttarieven zie pag. 2). Denkt U dan ook aan de suppletie als U het oude bedrag gireerde? Dank U!

Administratie

Bijna vergeten woorden

Onder de vele nieuwjaarswensen die we ontvingen, was er één afkomstig van Si Bapèt. Bij die onverwachts uit het geheugen terugkerende naam kon ik niet nalaten breed te grijnzen. Bapèt, terima kasih! Misschien kennen vele lezers het woord niet. Wel, het is het Indonesische woord voor "niet veel te betekenen, waardeloos" en het was één van die woorden die in mijn schooljongenstijd voor de meest uiteenlopende zaken gebruikt werd, van een scheve vlieger af tot je eigen schoolhoofd toe! Tegenwoordig is het woord "waardeloos" teruggekomen en wordt ook door Indische jongens veel gebruikt, zij het met een vette Djokja'se D...

*

Daar schiet mij meteen te binnen dat omstreeks dezelfde tijd dat "bapèt" gebruikt werd, ook veel gebruikt werd de verwensing: "Ben je bedjingkrak?!" Het klonk erg "njaring" (schallend) en we wisten niet wat het betekende. Later vernamen we dat djingkrak betekent huppen, huppelen, dus helemaal niet "zo erg" was. Maar het klonk toch stoer!

EEN GOED BLAD

"...en ergens doet de Chr. Science Monitor me aan Tong Tong denken: sinds de oprichting in het begin van deze eeuw heeft "men" altijd betwijfeld of de krant wel levensvatbaarheid zou hebben en dat na overlijden van onze leidster Mary Baker Eddy de boel meteen ter ziele zou zijn. Ik ben ervan overtuigd dat we omstreeks het jaar 2000 een 100-jarige Monitor kunnen toejuichen. Ach, een goed en onbaatzuchtig initiatief en bezielde redactie zijn toch betere basis voor een krant dan andere factoren...

Mevr. Ch. S. Belle

Voor het aan Tong Tong toegezwaaid compliment veel dank. Het is jammer dat verreweg de meeste mensen nooit hebben uitgeplozen wat Christian Science eigenlijk is. Het bekendste geschrift dat van deze beweging uitgaat is de C.S. Monitor, een blad dat opvalt door een aparte wijze van redigeren, nl. **altijd uitgaand van Het Goede,** en waarin elke gedachte onbaatzuchtig is. Een verademing na de normale nieuwsbladen.

Zoals mevr. Belle overtuigd is dat de C.S. Monitor zal blijven bestaan, zo is Tjalie (en velen met hem) ervan overtuigd dat een op de Tropen gericht blad in de westerse beschaving een plaats móet hebben. Zo niet Tong Tong, dan toch welk ander ook. Dit geloven wij zelfs terwijl wij weten dat te beginnen met 1971 "duisternis over onze paden geleid wordt en onze weg toe gemuurd is... T.R.

SPELEN MET EEN BOEK

Je pakt een boek uit de kast en al doorbladerend lees je telkens een paar fragmenten:

Levensspelen weerspiegelen levensdoelen. En de spelen, die mensen verkiezen geven niet alleen aanwijzingen over hun persoonlijkheidstype maar ook over hun mate van innerlijke ontwikkeling. In navolging van Thomas Szasz (min of meer) kunnen we de levensspelen verdelen in objektspelen en metaspelen.

Objektspelen worden gespeeld om materiële dingen te verkrijgen, in de eerste plaats om geld en objekten die met geld gekocht kunnen worden. Metaspelen worden gespeeld voor onaantastbaarheden als kennis of de verlossing van de ziel. In onze kultuur overheersen de objektspelen. In vroegere kulturen hadden metaspelen de overhand.

Iets verder lees je:

Zwijn-aan-de-trog is een puur en eenvoudig objektspel. Het doel is je eigen neus zo diep mogelijk in de trog steken, zoveel mogelijk te zwelgen en de andere zwijnen zo hard mogelijk opzij duwen. Een sterke zwijn-aan-de-trog speler bezit alle eigenschappen waarmee de kommunistiese propaganda de kapitalist uitrust: een onstilbare hebzucht, meedogenloosheid, sluwheid en egoïsme.

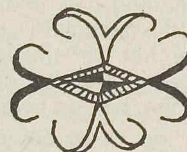
En wéér verder:

Welk spel speelden de mystisi? Binnen het kader dat hen werd opgelegd door hun godsdienst waren zij bezig met het moeilijkste van alle spelen, het Meesterspel, waarvan het doel is: volledig bewustzijn of werkelijke bewustwording. Voor deze spelers sprak het vanzelf, dat zij het spel binnen een religieuze struktuur beoefenden. De fundamentele gedachte, die aan alle grote religies ten grondslag ligt is dat de mens slaapt, dat hij leeft temidden van dromen en wanen, dat hij zichzelf afsnijdt van het universeel bewustzijn (de enige zinvolle omschrijving van god) om in het nauwe harnas van een persoonlijk ik te kruipen. Grote leermeesters als Jezus, Gautama, Krishna, Mahavira, Lao-tze en de platoniese Sokrates zagen het werkelijke doel van het Religiespel in de bevrijding uit dat omhulsel...

Ben je geboeid? Ja toch wel. Al zijn veel vormen van dieper denken eigenlijk onpractisch (je doet en verdient er niets mee), het is toch zeker waar dat in dit fundamenteel onbegrijpelijke leven de enige vorm van lust het "spel" is, het spel met fijnere, dieper gaande waarden. Omdat ik af en toe graag "met de geest speel", koop ik dit boek. Het heet "Het Meesterspel", is van de hand van Robert S. de Ropp en kost in onze boekhandel *f* 12,50 (incl. porto).

WIE HELPT ONS AAN T.T. No. 4?

Wie van de lezers kan ons nog helpen aan T.T. no. 4 (1 sept. 1970?) Dit nummer is geheel uitverkocht en er is nog altijd vraag naar. Bij voorbaat hartelijk dank voor Uw medewerking!

Conrad Busken Huet en Ds. Schuurman

Door Dr. H. J. de Graaf

In de loop van het jaar 1868 stapten te Batavia drie personen aan wal, bestemd om in Indië een bijzondere rol te spelen, t.w. de litterator **Conrad Busken Huet**, de jurist mr. **L. W. C. Keuchenius**, en de predikant ds. **Jan Albert Schuurman JHzn.** De oudgast Keuchenius, lid van het Hooggerechtshof en vice-president van de Raad van Indië, had als antirevolutionair Tweede Kamerlid in 1866 de naar hem genoemde motie ingediend. Daarin diende de Kamer haar afkeuring uit te spreken over Z. Exc. P. Mijer, die als minister van Koloniën zich zèlf tot gouverneur-generaal van Indië had benoemd. De motie was aangenomen en het conservatieve kabinet daardoor gevallen, doch uit rancune was hij als raadslid ontslagen. Toen hij in 1868 ook niet meer als Tweede-Kamerlid herkozen werd, was hij in arren moede naar Batavia teruggekeerd. Redacteur van het Nieuw Bataviaasch Handelsblad geworden, had hij dit door zijn ellenlange, pricipiële artikelen bijna te gronde gericht, zodat hij in 1869 alweer op straat stond. Als advocaat en procureur had hij toen zijn juristen-carrière opnieuw moeten beginnen, hetgeen voor een Edeleer een diepe val betekende.

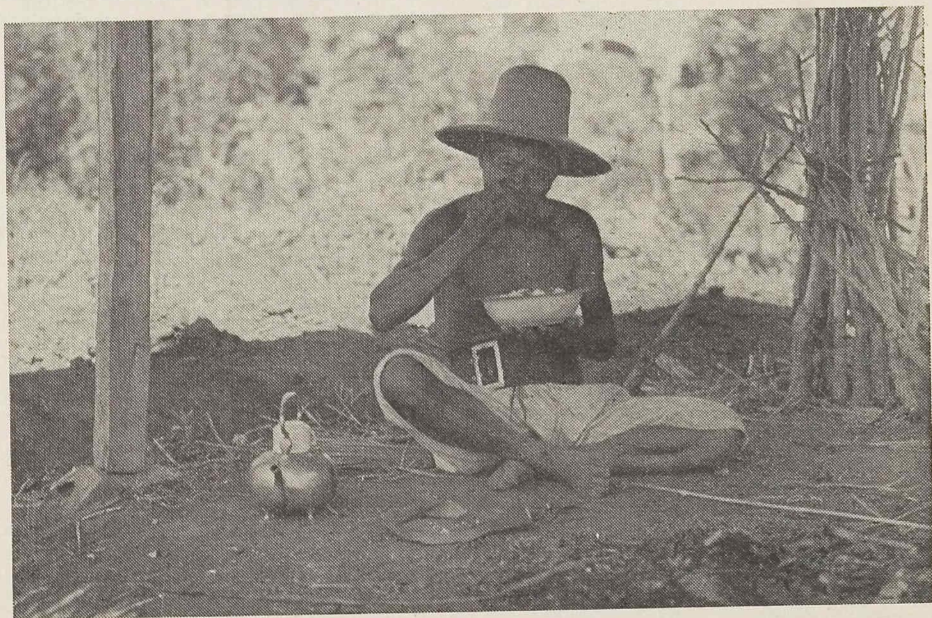
Ook de reis van Huet, de gewezen Waalse predikant, was een noodsprong geweest, Hij had wegens een artikel, waarin de koninklijke familie ter sprake was gekomen, als redactielid van de "Gids" ontslag moeten nemen en was, net als Keuchenius, bij de Indische dagbladpers terecht gekomen, n.l. bij de Java-bode, die hij, in tegenstelling tot Keuchenius, door zijn vlotte en vaardige pen tot grote bloei bracht.

De reis naar de tropen van **ds. Schuurman** was géén noodzaak geweest, doch hij voelde haar als een **roeping.** Geboren te Utrecht op 11 april 1830, had hij reeds in een drietal Lutherse gemeenten gestaan. Toen hij daar een tiental jaren — "niet ongezegend", schrijft hij later — had gearbeid, zag in 1866 een "Memorie" het licht, voorzien van een voorwoord van mr. Keuchenius. Hierin werd gepleit voor de uitzending naar Indië van "bij uitnemendheid geschikte personen", waardoor men het Christelijk onderwijs in Indië in de ruimste zin des woords wilde behartigen, b.v. op kweekscholen. Dit kwam er op neer, dat men predikanten diende uit te zenden, die "den vollen raad Gods tot behoudenis van zondaren" zouden verkondigen. Het gevolg was, dat ds. van Rhijn te Wassenaar — zijn portret hangt er nog in de consistoriekamer — die Indië door een zendingsreis daarheen in 1846-48 ondernomen, enigszins kende, eerst dr. ds. G. J. Vos Az., de latere biograaf van Groen van Prinsterer polste, en daarna bij ds. Schuurman terecht kwam, "een uitnemend prediker en voortreffelijk Christen" (Vos, Groen v. Prinsterer...pag. 282). De eerste weigerde, de laatste stemde toe.

In elk geval kwam ds. Schuurman's benoeming uit de hoek van het z.g. Réveil. De Christen-staatsman Groen van Prinsterer kende en waardeerde ds. Schuurman reeds vóór diens vertrek naar de Oost. Op 22 dec. 1871 schreef hij aan zijn geestverwant Keuchenius: "Aan de prediking en den omgang van **onzen lieven vriend Schuurman** zult gij, dunkt mij, veel genot hebben".

Toen Schuurman na een vrij voorspoedige reis, waarover hij voor zijn gemeenteleden een boekje schreef, in Indië aankwam, behoorden de meeste predikanten aldaar tot de **moderne of vrijzinnige richting** Dit was niet de schuld van het Kerkbestuur in Indië, evenmin was het opzet van de z.g. Haagse Commissie, die predikanten voor Indië opriep en keurde. Met merkwaardige onpartijdigheid informeerden deze waardige heren nooit naar de "richting" dier predikanten, doch zonden iedereen uit, die ze maar redelijk krijgen konden; want de vraag overtrof het aanbod. En nu bestond er destijds méér aanbod van vrijzinnige, dan van orthodoxe zijde. Vele moderne predikanten hadden in Holland te klagen over gebrek aan belangstelling bij de hun toevertrouwde kudde, die zich m.o.m. instinctief van haar dwalende herder afkeerde. Zij zochten dus hun heil overzee. De orthodoxe leraars daarentegen mochten er zich over het algemeen over goed gevulde kerken verheugen, terwijl juist in die kringen Jan Oost de reputatie had van Sodom en Gomorra. Geen wonder dus, dat de meeste Indische dominees "modern" waren. Maar Huet, zelf oud-predikant, verklaarde er geen ontmoet te hebben, die zijn betrekking niet als een **broodwinning** beschouwde. "Tevens is die broodwinning eene **sinecure**", verklaarde hij, hetgeen niet veel goeds betekent voor hun ijver en toewijding. In deze weinig toegewijde kring verscheen nu Schuurman, een héél vreemde eend in de bijt.

"Uitermate rechtzinnig" als hij was, maakte hij het zijn moderne collega's in de kerkeraad en op de kansel bijzonder lastig, zodat dezen niet bepaald verrukt over hem waren. Begin 1869 had Huet wel over deze ijveraar gehoord, maar hem nog niet ontmoet. Bij de begrafenis van de broeder van Huet's werkgever Van Dorp, verzocht hij daarom aan een hem bekende vrijzinnige predikant, om hen nu eens onder de aanwezigen die merkwaardige ds. Schuurman aan te wijzen. **"Wat?"** vroeg deze, terwijl het odium theologicum (de haat der theologen) hem uit de ogen fonkelde, **"ruik je 'm niet?".** Huet rook Schuurman niet, doch hem werd een kleine, bleke man met een

Ook deze foto van een "Etende landman", eveneens door hr. Bongers gemaakt, is in al zijn eenvoud en echtheid een juweeltje na de vele olieverven van Europese boeren aan de maaltijd. Kijk eens hoe eenvoudig: geen stoel of tafel zijn nodig, "silo" zit even goed! Een kom met rijst en één stukje vis of vlees is genoeg. (Wij denken dat de eter hier een stukje empal probeert af te bijten!) Het waardevolle koperen keteltje met voetjes (en mangkok bovenop) is keurig neergezet. Het pisangblad, dat diende om de rijst af te dekken, is voorzichtig uitgespreid, en dan verder aan één stuk door: "poekoel teroes!"

zwarte baard aangewezen. Dat was het zwarte schaap!

In elk geval bewijst deze mededeling uit een brief van Huet aan zijn vriend Potgieter, dat Schuurman's uiterlijk met zijn aankomst in Indië enigszins veranderd was. Op het portret, afgedrukt in mr. G. Groen van Prinsterer in zijne omgeving, door mr. T. de Vries (blz. 172) is het pittige mannetje nog clean shaven, maar met witte stropdas en zwarte geklede jas getooid. Die zullen in de tropenzon ook wel verdwenen zijn.

Huet, ofschoon allesbehalve orthodox, kon toch wel zekere waardering voor deze kleine kemphaan opbrengen, al had hij natuurlijk zijn bezwaren. Zo verwijt hij Schuurman onhandigheid, toen deze bij een bezoek aan het lid van het Kerkbestuur de Bruyn Kops — heette in Batavia geen laan naar hem? — diens donker getinte echtgenote, welke vier moderne talen beheerste, maar overigens de dochter was van een resident en een slavin (die had men vóór 1860 nog), beleefd zijn spijt betuigde, haar niet **in haar eigen taal** te kunnen toespreken. Hij bedoelde het Maleis, waarvan hij als baar nog nauwelijks iets wist. Doch dit soort abuizen zijn sedert de dagen van ds. Valentijn schering en inslag. Een ander maal verweet Huet hem in een grafrede voor een overleden luitenant-kolonel zich aan smakeloosheden te hebben te buiten gegaan Een Romeins **officier**, aldus Schuurman,had het eerst de gekruisigde Christus **als God's Zoon erkend** — dat konden de vrijzinnige collega's in hun zak steken — en een **overste** in Philippi (t.w. de cipier aldaar) had het eerst zich met zijn ganse gezin door Paulus laten dopen. Maar Huet had dit verhaal, dat hij aan Potgieter overbriefde, slechts van horen zeggen.

Doch anderzijds gaf Huet toe, dat ds. Schuurman de énige Indische predikant was, **"die nog om iets anders dacht als zijn tractement en zijn dienstjaren"**. Hij achtte hem te Batavia **beter op zijn plaats dan de anderen.**

Huet zal hiermede bedoeld hebben, dat het merendeel der kerkgangers, evenmin als in het vaderland, op de moderne, vrijzinnige prediking gebrand was. Men leze over de ontgoocheling der moderne predikers, na het eerste enthousiasme over de nieuw verworven inzichten, bij prof. Roessing in zijn: Het Modernisme in Nederland.

Bepaald opschudding, ook buiten zijn eigen kring, verwekte ds Schuurman door zijn korte rede of preek, uitgesproken bij de viering van het 250-jarig bestaan van Batavia op zondag 30 mei 1869 De titel luidde: "Een woord van Ernst en Liefde". Eer het zover was, was er al een en ander gebeurd. Schuurman had die dag geen dienst, zodat een vrijzinnig predikant des morgens in de Willemskerk het woord zou voeren Dit verdroot Schuurman, daar hij voor die feestdag óók iets op het hart had. Daarom stelde hij de Kerkeraad voor, nog een **avond**dienst te houden. De "groote meerderheid der Kerkeraadsleden meende echter, dat éene beurt, en dus de **morgen**beurt, voldoende was". Zo bleef de grote Willeskerk, waar de "meer aanzienlijken der Europeesche bevolking plegen zaam te komen", voor Schuurman gesloten, en moest hij zich behelpen met de "onaanzienlijke Nieuwe Kerk" (de latere z.g. Haantjeskerk, Geredja Ajam). Daar verscheen een **tal**rijke menigte, doch de prediker miste toch ènkelen, die in de Willemskerk wel zouden verschenen zijn. Omdat zijn "kort en eenvoudig woord" bovenal gold "de meer bepaald Europeesche gemeente" (dus niet enkel de kleine Indo), voelde Schuurman zich gedrongen zijn preek te laten **drukken.** Daar drukken destijds goedkoop was, stelde hij de geldelijke opbrengst der boekjes beschikbaar voor een te bouwen rijtuigloods achter de Willemskerk, waar het preken hem op 30 mei ontzegd was. Die loods is er nu nog.

Ds. Schuurman was er dus wel op uit, om de Batavianen zijn "Woord van Ernst en Liefde" (zo betitelde hij zijn predicatie) onder de neus te duwen, wat hem ook wonderwel gelukte. Ernst vonden ze er genoeg in, maar de liefde was hun niet direct duidelijk. De dominé sloeg spijkers met koppen. De tekst was Jozua XXIV: 1-28: de rede van de grote aanvoerder der Israëlieten bij de **landverdeling** aan het volk. Dus wel een geschikt onderwerp bij de herdenking ener koloniestichting.

Na uiteengezet te hebben, dat er alleszins reden tot vreugdevol herdenken bestond, zette de predikant uiteen, dat de Overheid pas te elfder ure besloten had, **niet op de Dag des Heren vreugde te bedrijven.** Bovendien had de meerderheid in de Kerkeraad een tweede dienst overbodig gevonden. "Gij moet mij toestemmen, dat men alleen bedacht is geweest op eenige dagen van **pret".** Met het oog op Heidenen en Mohammedanen achtte hij dit onwaardig, daar men tegenover hen een roeping had. Zijn vriend Keuchenius aanhalende, zeide hij: "Alleen dáár, waar het woord: gij zijt allen broeders!, voorafgegaan ...met het woord: Eén is Uw Meester, gehoord wordt, bestaat waarborg voor rust en orde, en zijn de zegeningen des Heeren...ook de altijd vloeiende bron van nationale welvaart". M.a.w. zonder het Evangelie, geen blijvende band met de koloniën en dus ook geen stoffelijk voordeel daarvan.

Dan vergelijkt hij de afgoderij van Israël met Nederland's verering der goden van deze wereld. "Wij willen genieten, wij willen gevierd zijn, wij willen rijk worden", zo zegt men tegenwoordig.

Een goed deel van de schuld viel echter op **"ons** Evangeliedienaren en Zendelingen...die bij zoovelen de **achting hebben verloren** en door de prediking van **deugd en onsterfelijkheid** (eene prediking niet altijd door het leven bevestigd) in plaats van de **verkondiging van Christus en die gekruisd** ... met volle handen het **zaad des ongeloofs** gestrooid hebben, waarvan wij nu op Java de wrange vruchten oogsten". Dit konden de vrijzinnige collega's zich voor gezegd houden.

Gaarne had Schuurman gewenst, dat de leidende gedachte van het feest een of ander maatschappelijk heil voor den Inlander had bedoeld", doch in plaats daarvan vond hij slechts **mensenvergoding** en **zingenot.**

Daarom riep hij de Gemeente op tot terugkeer tot God, want: "Onze God is de regte God. Uit Hem en door Hem zijn alle dingen!"

Het is te begrijpen, dat velen dit een wanklank bij de feestgalmen vonden en dat Schuurman het voor altijd bij de vrijzinnige dominees verkorven had. Ook de pretlievende massa der Europeanen zal zijn ernstig woord weinig hebben gewaardeerd.

Doch naast de aanzienlijken, naast de pretmakers is er altijd in Indië een kern van eenvoudige, vrome lieden geweest, juist onder de blijvers. Voor dezen heeft Schuurman zeer veel betekend. Lang hebben zij zich hem herinnerd, want na zijn vertrek, zo schrijft zendeling Coolsma, "kon men van de Indische kansels niet altijd het Evangeliewoord hooren". En Coolsma heeft Schuurman en zijn kring te Batavia nog goed gekend.

Schuurman's heengaan liet dus een leegte achter, die door de oprichting der Christelijk Gereformeerde Zendingsgemeente enige jaren later werd opgevuld. In zekere zin hebben deze Gereformeerde predikanten geoogst, waar Schuurman gezaaid had.

En veel later kwamen de Pinkstermensen, die ook zo'n beetje al met de os van ds. Schuurman geploegd hebben, om eens een Bijbelse uitdrukking te gebruiken.

Ten slotte is zelfs die oude Indische Kerk, waarover zoveel kwaad is gezegd er wat meer geschakeerd gaan uitzien, dan zij een eeuw geleden was, ook al weer meer in de trant van die ds. Schuurman, welke in 1869 zoveel herrie schopte.

U ziet het, die Lutherse dominee van voor 100 jaren was een merkwaardige figuur in onze Indische kerkgeschiedenis.

Olifanten in het leger op Atjeh (I)

Het zal vermoedelijk weinig lezers van ons blad bekend zijn, dat in Atjeh gedurende de periode 1913 - 1932 gebruik is gemaakt van olifanten als last- en trekdieren in dienst van het leger.

Wij hebben de Gen. b.d. P. Scholten bereid gevonden over dit weinig bekende, interessante onderwerp voor Tong Tong te schrijven. In de komende nummers van ons blad zullen hierover enige afleveringen volgen. Wij openen deze serie met een inleiding en een historisch overzicht van het gebruik dat men in oude tijden op Sumatra van de olifant maakte.

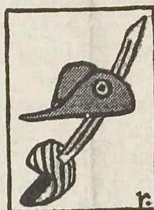
Wij laten de schrijver verder zelf aan het woord:

Als jong officier werd ik in 1918 voor zes maanden gedetacheerd bij de IV-de divisie marechaussee te Lam Meulo. Daarna was ik van 1919 - 1921 commandant van het detachement te Tangse en van 1931 - 1934 commandant der divisie.

De uit 12 brigades, elk van 20 marechaussees, bestaande divisie was gelegerd in Pidië, een afdeling van de noordkust van Atjeh. Daarvan lag de staf en zes brigades te Lam Meulo en op 40 en 76 km naar het zuiden de tot de divisie behorende posten Tangse en Geumpang, elk sterk drie brigades.

Aanvankelijk werden deze posten bevoorraad met gebruik van ingehuurde Atjehse dragers en inheemse veroordeelden, meestal dwangarbeiders genoemd. Daarna tot 1913 door draagpaardjes, vervolgens door olifanten en tenslotte vanaf 1929 door autotransport. Ik heb dus wel kennis en ervaring kunnen opdoen t.a.v. de omgang met olifanten. Mijn eigen gegevens en fotomateriaal heb ik kunnen aanvullen met die van collega's, die in genoemd tijdvak met het toezicht op de olifantentrein waren belast. Ook was een aantal oud-onderofficieren, brigade-commandanten, die ieder met hun eigen brigade als dekking de olifantentransporten naar het binnenland hebben begeleid, gaarne bereid mij de helpende hand te bieden.

Ten slotte heb ik een dankbaar gebruik gemaakt van de gegevens uit het boekje: De olifanten van Sumatra door Jhr Dr. Ir. F. C. van Heurn en van enkele foto's daaruit, daartoe gemachtigd door het Koninklijk Instituut voor de Tropen te Amsterdam.

Wilde olifanten in het voormalige Nederlands-Indië

Wilde olifanten komen uitsluitend voor op Sumatra. Lange tijd heeft men gemeend, dat zij ook op Borneo de jungle bevolkten. Er zijn vele voor- en tegenstanders die deze mening zijn toegedaan. 't Meest waarschijnlijke is, dat de dikhuidigen ter meerdere glorie en statie van de vorsten en hovelingen — en dan speciaal in de noordwesthoek te Serawak en Brits Noord-Borneo — zijn ingevoerd en later zijn uitgeroeid. Alle schrijvers, die het vroeger bestaan van de jumbo's op Borneo vermelden — de eerste al in 1835 — gronden hun waarneming op genoemde noordwesthoek, hetgeen merkwaardig voorkomt. Men vraagt zich af waarom de gadjahs zich dan niet over het gehele bosrijke gebied van het eiland hebben verspreid.

Bewijzen van 't voorkomen van wilde olifanten op Borneo, omdat er ivoor in soms vrij grote getale werd uitgevoerd, zijn m.i. niet doorslaggevend. Waarschijnlijk is, dat destijds olifantstanden door Borneose schepen naar havens op de westkust van het eiland — o.a. Laboean — zijn vervoerd, die verkregen waren door zeeroof van Sumatraanse prauwen, hetgeen toen aan de orde van de dag was.

Ter vergelijking moge ik vermelden dat tot 1930 — misschien nog wel later — Java, dat nimmer olifanten gekend heeft, ivoor exporteerde, dat natuurlijk van elders afkomstig was.

Al komen olifanten in Indonesië uitsluitend op Sumatra voor, niet kan worden gezegd, dat zij er overal worden aangetroffen. In de dichtbevolkte en hooggelegen ontboste streken, zoals de Batak- en Tobahoogvlakten en in geheel in cultuur gebrachte gebieden, zoals het eigenlijke Deli waren de olifanten voor W.O. II niet meer te vinden.

In Atjeh vonden wij ze nog terug op de Goudberg toen ik met de majoor van de luchtmacht van het K.N.I.L. Hans Maurenbrecher, bij vele Tong Tonglezers wel bekend, een verkenningsvlucht met een door hem bestuurde Lock Head langs de noord- en westkust maakte. Vliegende langs de zuidelijke helling van de Goudberg zag Maurenbrecher een kudde olifanten als muizen naar de top klimmen. Hij draaide enige rondjes totdat, naar het mij toescheen, hij wel heel dicht langs de helling scheerde. Dit gaf hem de gelegenheid een foto te maken.

Het was tijdens deze vlucht, medio 1947, dat ik voor het laatst in Atjeh olifanten in het wild heb gezien. De eens zo talrijke kudde op en om de Goudberg, die ik in de jaren 1916 - 1918 in het terrein enige malen heb kunnen gadeslaan, was tot een gering aantal geslonken. De veronderstelling lijkt mij gewettigd, dat zij thans geheel zijn uitgeroeid.

De Sumatraanse olifant als last-, trek- en rijdier in vroegere tijden op Sumatra.

Vanaf de oudste tijden zijn olifanten als zodanig op Sumatra gebezigd. Zeker is dat zij op dit eiland nooit een werkkracht van grote betekenis zijn geweest zoals men dat in vroegere Britse koloniën zag (ziet).

Het vangen van grote aantallen volwassen exemplaren en het temmen daarvan heeft plaats gevonden toen het Atjehse Rijk nog in zijn bloeiperiode verkeerde (± 1550 - 1750). Maar nog veel vroeger nl. in 840 werd in journalen van Arabische zeevaarders reeds het gebruik van olifanen op Sumatra vermeld. Ook later in de reisbeschrijvingen van Marco Polo, die Sumatra bezocht in ± 1290.

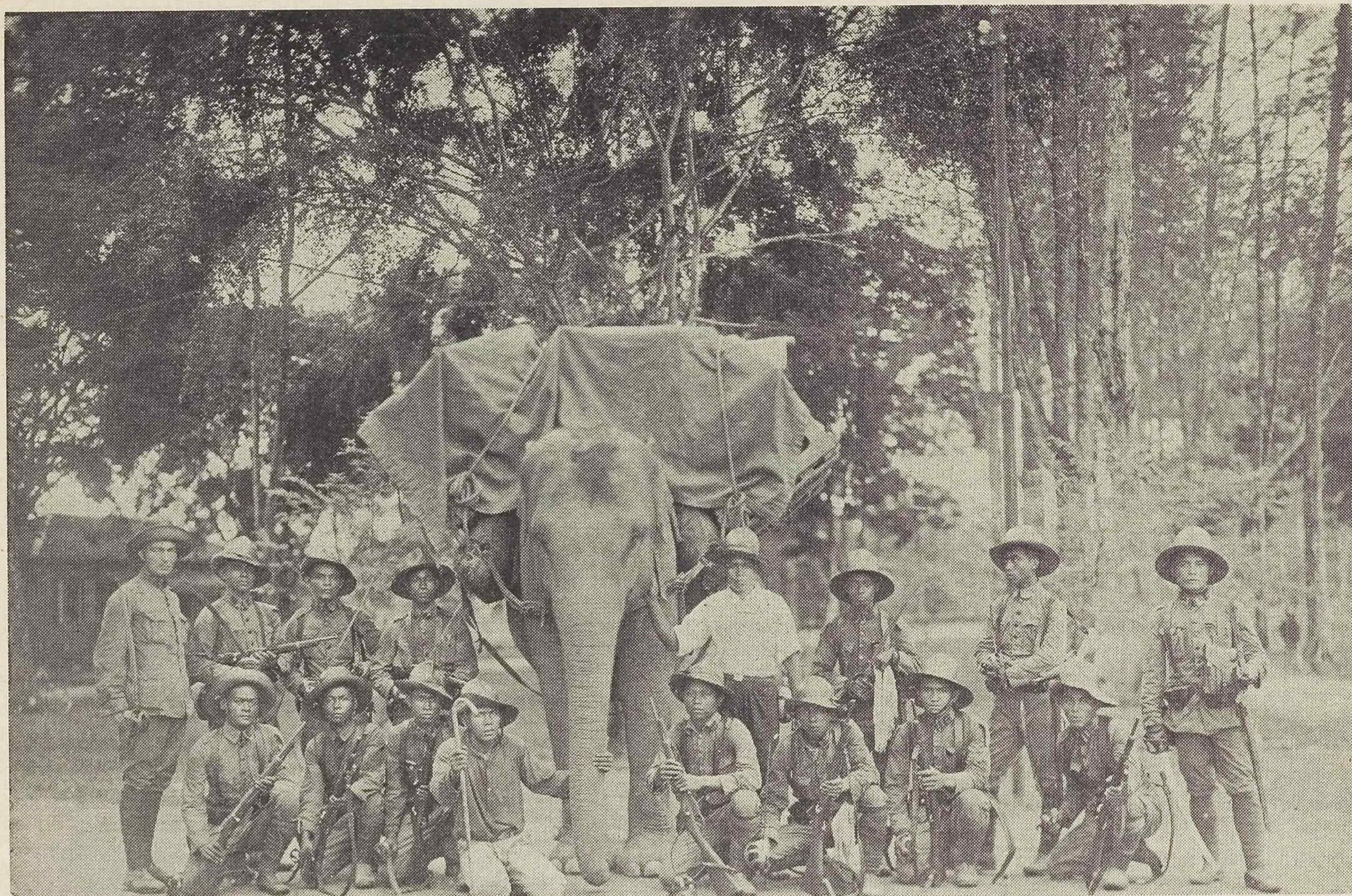
Nauwkeuriger gegevens komen uit Portugese bron. In 1523 werd een Portugees fort in Pidië door een enorme schare Atjehers aangevallen, gesteund door zeven olifanten, die met geweld naar voren werden gedreven en de palassidering omver stormden. Met veel moeite konden de Portugezen de mata glap geworden dieren "door het aansteken van kruit onder de slurven", terug drijven. Zij sloegen op de vlucht, wierpen hun eigen volk omver, holden verscheidene km's verder het land inwaarts en waren niet meer te bewegen in voorste linie te worden opgesteld.

Van Hollandse bron komt wat Frederik de Houtman in de beschrijvingen van zijn tweede zeereis naar Oost-Indië in 't jaar 1598 vermeldt. Hij maakte tijdens zijn ruim twee jarige gevangenschap in Atjeh kennis met de wijze waarop olifanten aldaar werden aangewend en hoe zij werden gevangen. Na getemd te zijn werden zij hoofdzakelijk door de sultan en zijn vorstelijke telgen gebruikt als luxe rijdieren o.m. tijdens het nieuwsjaarsfeest, waarbij de vorst naar de missigit reed op een sierlijk opgetuigde olifant.

Het is merkwaardig, dat tot 1942 (misschien ook nog daarna?) in de stoet van de Sultan van Djocjakarta bij sommige gelegenheden 'n rijkversierde olifant meeliep. Wanneer de Sultan zich aan het einde van de poeasa (de Garebeq), tijdens het Mauloedfeest — herinnering aan de geboorte en het overlijden van Mohammad — met groot gevolg naar de buiten de kraton gelegen missigit en ook bij zijn jaarlijks bezoek naar het huis van de gouverneur begaf zou de in de kraton gestationeerde oud-legerolifant niet ontbreken.

Ook kregen de olifanten wel eens nare zaakjes op te knappen. Een gebruikelijke straf in die dagen was, misdadigers door olifanten in stukken te laten rijten. Deze lugubere moord werd door een bepaalde olifant gepleegd, volgens de franse zeekapitein A. de Banlieu, die in 1621 Atjeh bezocht.

In tegenstelling met de houding van de olifanten tijdens de aanval op het fort te Pidië is zijn verhaal dat van de

Een olifant van het leger, die begin 1933 van Tangsé over de asweg langs de Noordkust van Atjeh afgevoerd werd naar Medan. De foto werd genomen in het bivak Lam Meulo, op de linker-vleugel de Eur.sergeant Mar. Vogelezang, commandant van de begeleidende brigade mar. van Tangsé.

900 olifanten van de Sultan de best afgerichte dieren voor schieten noch vuur bang waren. In de kraton komende moesten zij de sembah voor de sultan maken door te knielen en de slurf driemaal op te heffen. De moedigste en best afgerichte stonden zó in hoge ere, dat de hovelingen grote pajoengs voor hen uitdroegen. Een hormatbewijs, dat alleen de vorst toekwam. Het volk moest stilstaan als ze door de straten geleid werden. Een bekkenslager ging de stoet vooraf om ieder te waarschuwen hun de verschuldigde eer te bewijzen.

De Beaulieu zag ook dat olifanten werden gebruikt om grote galeien uit het water te trekken, hetgeen ook de ontdekkingsreiziger Peter Mundi tijdens zijn bezoek aan Noord Sumatra in 1637 waarnam. Ook zag hij dat zij vrachten hout en zware ankers vervoerden.

Het dresseren van de gadjahs geschiedde door ze tussen afgerichte dieren vast te binden, waarna ze zeer spoedig tam werden. Ook bij het vangen in kuilen en het geleiden naar de africhtingsplaats werden getemde olifanten gebruikt.

Werden de dieren in hoge ere gehouden, afschuwelijk was het lot van de oppasser, omdat het sterven van de door hem verzorgde olifant veelal ook voor hem de dood betekende. De ongelukkige werd dan levend in de opengesneden buik van de olifant gestopt, welke daarna, dichtgenaaid, in de rivier werd geworpen.

Eerder genoemde Mundi beschrijft ook olifantengevechten, die in Atjeh werden gehouden. Rondom de arena stond een kring van 150 olifanten waarbinnen soms meer dan tien maal zich een stel olifanten moesten meten. Daarvoor nam men dieren, die tengevolge van de bronstijd agressief en woedend waren. Aan iedere achterpoot van de vechtenden waren twee wijfjes olifanten met een lang touw verbonden, ten einde de vechtende dieren weer uit elkaar te kunnen trekken als zij elkaar te veel hadden toegetakeld. Daarbij moesten dan soms nog 200 man te pas komen. (Het mooiste van zijn verhaal is wel, wanneer hij zegt; "Onder het gevecht urineerden de dieren". Zeker uit angst en opwinding!) Soms sloeg er een op de vlucht achtervolgd door zijn tegenstander.

Ook in de 17-de eeuw stond in Atjeh de olifant nog in grote ere. Nicolaas de Graaff, die in 1641 in Ajeh kwam, woonde daar de begrafenis van Sultan Iskander Thani bij. Over de lijkstatie schrijft hij o.m.: Deze bestond uit een groot gevolg van Prinsen, Heren en Edelen, als ook uit 260 olifanten die met kostelijke zijde, gouden lakens en geborduurde kleden waren behangen. Hun tanden waren deels met goud en zilver versierd. Velen droegen vierkante huisjes en kostelijke tenten op hun rug waaraan veel vendels met zilver en goud bewerkt, hingen.

Op den duur ging het met het Atjehse rijk berg af. De macht begon te tanen, wat gewoonlijk gepaard gaat met het verdwijnen van pracht en praal. Zo is het ook met de olifanten van de sultans van Atjeh gegaan. In 1725 waren zij nog in grote getale aanwezig, doch in 1811 wordt vermeld dat zij — met uitzondering van een paar makke olifanten bij de Sultan van Atjeh — nergens in enig deel van Sumatra meer werden getemd. In 1837 constateert W. L. Ritter, die een reis langs de kust van Atjeh maakte, dat geen der dieren, die de vorst van Atjeh vroeger in zo'n grote getale bezeten moest hebben, zich daar nog bevond. De laatste olifant, die in het bezit was van de Sultan heeft Panglima Polim medegenomen naar zijn residentie te Indrapoeri, gelegen aan de Atjeh-rivier ± 20 km ten Z.O. van Koeta Radja.

In andere streken van Sumatra vindt men weinig vermeld over het gebruik van olifanten. In 1859 werden voor de toenmalige controleur te Manah (Benkoelen) enige olifanten gevangen, getemd en naar de hoofdplaats overge-

lees verder volgende pag.

bracht. Het gouvernement wilde in dat gewest een proef met olifanten nemen.

Het onderhoud heeft duizenden guldens gekost. Zij werden aangehouden op een plaats waar weinig voedsel was. Niet de geringste dienst is van hen gevorderd. Ten slotte werden ze voor een spotprijs op een vendutie verkocht. De koper had geen geld en bezat ook niet de ondernemingsgeest om van de dieren partij te trekken. Kort daarna kwamen zij uit gebrek aan voldoende voedsel en onderhoud ellendig om.

In 1883 bleek het Dr. Otto Mohnike, dat de kunst olifanten te temmen en af te richten reeds lang opgehouden had in Atjeh te bestaan.

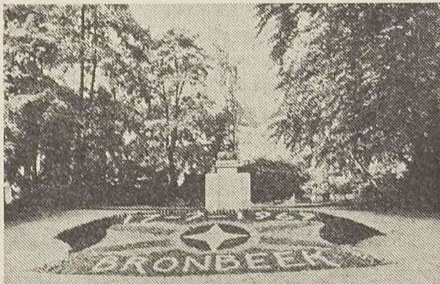
Dr. B. Hagen vermeldt in 1890 dat tot zijn verwondering in het culuurgebied van Sumatra's Oostkust nimmer een stelselmatig gebruik van de arbeidskracht der viervoeters is gemaakt. Ook hij verklaart dit omdat niemand daar het vangen en temmen van olifanten verstond maar dat — indien het verlangen en de behoefte voor het gebruik voor de cultures zou zijn gebleken men te rade had kunnen gaan bij de sultans van Deli en Serdang, waar hij olifanten aantrof, die gewillig werkzaamheden van allerlei aard verrichten.

Vermoedelijk waren dit geimporteerde olifanten want hij ried aan kornaks van Voor- of Achter-India of van Ceylon met aldaar gekochte, afgerichte olifanten te laten overkomen. Men schijnt zijn raad te hebben opgevolgd want in een boek van E. Otto over het Jagerleven in Sumatra van 1903 komt een goede afbeelding voor van het gebruik op Sumatra's Oostkust van een der van Ceylon geimporteerde olifanten, die zware boomstammen wegsleept.

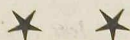
Olifanten zijn dus soms ingevoerd van Ceylon en Brits-Indië, terwijl er duizenden onbenut bleven totdat het leger in 1912 zich voor het gebruik van olifanten in Atjeh begon te interesseren. "Oom Piet"

(Wordt vervolgd)

ATTENTIE!

Het Museum Bronbeek is wegens schilderwerkzaamheden van 20 januari t/m 13 april (eerste Paasdag) voor bezoekers gesloten.

VORSTELIJKE SUIKERFABRIEK OP JAVA

In 1918 had ik als fabricagechef op de Suikerfabriek "Besito" in Koedoes een chemiker, die de naam **Baron** droeg. Als 2e machinist werkte er een jongeman, **Jonker** genaamd, terwijl de hoofdtuinemployé en een tuinemployé beiden **de Graaf** heetten.

Het is dus geen wonder, dat onze onderneming, "de vorstelijke fabriek" werd genoemd, te meer, omdat onze vorige administrateur de naam **Koning** droeg.

Hoe komen die 2 Graven, 1 Baron en 1 Jonker zo op één fabriek bij elkaar!

Op de foto, op het tennisveld van Sf. "Besito" genomen, zijn ze allen bij elkaar.

Van links naar rechts:

Mej. Conny Jonker, zuster van de verder genoemde 2e machinist, later getrouwd met Baron; Mevr. de Graaf; **Aug.** de Graaf (staand) hoofdtuinemployé; Mevr. Dondorff (echtg. van de 1ste machinist) met zoontje; Kimmijser, fabricagechef; Mevr. van Lelyveld, echtg. van de administrateur; Mevr. de Graaf, echtgen. van **Aug.** met links haar zoontje; Jonker, 2de machinist; Baron, chemiker, later getrouwd met Conny Jonker.

Op de voorgrond de javaanse ballenjongens.

Het huis op de achtergrond is de woning van de Loerah.

K. J. E. Kimmijser

VOORTEKENS

Door eigen schuld raakte ik zonder werk, en logeerde bij familie in afwachting van bericht op mijn sollicitatie bij zekere diensttak.

Vanwege het warme klimaat in die streek en vermoeidheid, lag ik op een middag in bed te rusten en weldra overmand door slaap.

Ik herinner mij nog zeer goed, dat toen ik tegen half vijf wakker werd, ik omringd was door die kleine zwarte huismieren. U kent deze diertjes wel. Bij verhuizing naar een ander nest, dragen zij hun eitjes in hun bekje mee.

Onze baboe tjoetjie kwam om 't bed op te maken en zag ook, dat ik omringd was door zwarte miertjes.

"O toean, banjak redjekie; lekas dapet banjak redjekie", was haar uitroep.

Ziet U duidelijk de waarneming en uitleg van het voorteken. Heel simpel toch, maar waar. Waar heeft baboe tjoetji die kennis vandaan?

Want heus, die redjekie kreeg ik binnen een week, in de vorm van de begeerde betrekking, waarvoor ik spoedig naar een plaats in Midden-Java vertrok, waar ik mijn jeugd doorgebracht had.

*

Over een ander voorteken zal ik U nog vertellen.

Op een plaats in West-Java was ik met nog enige anderen bij een familie in de kost.

Op een avond zaten we zo in de voorgalerij onder lamplicht wat met elkaar te keuvelen. Er was een dameslogeetje bij.

Plots kwam er een kleine lichtgrijze **tjapoeng** tegen de lamp aangevlogen, bleef er even omheen fladderen, om daarna aan de lampekap te blijven hangen. Onwillekeurig keken we allemaal naar de **tjapoeng**, totdat plotseling onze vriendin de opmerking slaakte: "Ach, mijn voogd zal 't wel niet halen". Niemand van ons wist toen, dat zij een zieke voogd had. En ja, de dag daarop bereikte haar het overlijdensbericht van haar voogd. Waar had onze vriendin de uitleg van het voorteken — de tjapoeng om de lamp — vandaan?

*

Ach, wij, oude Indische mensen, geleefd hebbende in een heel ander deel van deze aarde, met een heel andere sfeer, gewend aan de stilte van de natuur, geleerd de stem van deze stilte te begrijpen, geleerd hebbende onze medemensen, van welk ras of kleur of geloof ook, te begrijpen, van nature ingeënt met de adem van alles, wat daar stil ligt of beweegt, wij hebben onze voetstappen in dat andere deel der aarde diep gegroefd en die voetstappen zien wij nog en vergeten ze nooit Zij volgen ons nog altijd in onze gedachten. Is onze navelstreng — poepoot — daar soms niet begraven?...

Abonnée

Roti Sisir Beschuit

Ja, die bestaat, maar is voornamelijk in Midden-Java bekend en dan speciaal in de Vorsten-landen.

In Soerabaja kennen we de zoete "warmbol". Gehalveerd, daarna in de oven gedroogd, werden de platte en bolle helften als "Darmo"-beschuit in grote, groene trommels rondgevent.

Als anak Soerabaja maakte ik kennis met de roti sisir toen mijn man overgeplaatst werd naar Djocja. Hij kende de lekkernij al uit Semarang en kocht er voor mij wat van in Toko "Weltevreden".

Roti sisir is zoet brood en wordt gemaakt van zoiets als het z.g.n. broederbeslag. Na voorzien te zijn van inkepingen wordt 't gebakken. Wil men er een stuk van hebben, dan scheurt men het brood in plakken af bij die inkepingen. Die plakken zijn heel dun met een dikke rand en hebben ongeveer de vorm van een grote kroepoek oedang. Die plakken nu worden net als dat bij "Darmo" beschuit gebeurd in een oven gedroogd en als roti sisir beschuit verkocht.

In die korte tijd dat wij in Djocja zaten, stuurden we iedere maand via Toko Weltevreden een petroleum blik vol van dat lekkers en "gandjel ril", een andere specialiteit van Midden-Java naar de familie in Soerabaja. "Gandjel ril" is geen spoorbiels, maar een soort koek, net zoals de taai-taai van hier. Behalve dat petroleumblik vol lekkers, verzonden we ook via Babah Gondok een petroleumblik vol stroop tètès. Dat is ook zo'n zaligheid, welke ik in Djocja leerde kennen.

Men neme: een groot glas, 2 lepels gehakte agar-agar, een lepel selasi. Voeg daarbij 2 à 3 lepels tètès (melasse) siroop en een kneepje citroensap.

Een lange lepel om te roeren en drinken maar.

Tot op!

En: Minta lagi! E. Ottenhoff

Naschrift van de Redactie:

De beschuit zelf heet dus NIET roti sisir, al is hij soms van roti sisir gemaakt (tweemaal in de oven). Roti sisir is dus gewoon brood dat echter zó is gebakken dat men sneetjes los kan scheuren (daarom ook: roti sowèk genoemd). Zulk brood lijkt dus op een kam pisangs = sisir. (Geloven wij — T.R.)

DE VLUGSTE MANIER

van bestellen bij Tong Tong: bestelling op de giro schrijven, giro zenden naar Tong Tong, Prins Mauritslaan 36, Den Haag. Dus NIET in de girobus doen, duurt soms 4 dagen voor wij de giro ontvangen !

Wij verzenden uw bestelling direct na ontvangst van uw giro, incasseren komt later. Op deze manier kunt u de barang binnen 3 dagen thuis hebben !

Dat de kraaien van zorg en kommer over Uw hoofd vliegen, kunt ge niet beletten.
Maar dat ze zich in Uw haar nestelen kunt ge verhinderen.
(Chinees spreekwoord uit: bronnen van Oosterse wijsheid).

Wees een BOOM, een VRUCHTBOOM. Lever na slechts éénmaal geplant te zijn vruchten voor vele, vele jaren. Plant *f* 10,— in het FONDS ZESTIGDUIZEND !

DE DRUIVEN WAREN NIET ZUUR!

Een (w)aardige briefkaart voor onze "tangan dingin"-rubriek maar dan voor de andere zijde van de evenaar. Deze glundere Indonesische toont met trots witte en blauwe druiven afkomstig uit de wijngaard "Loengoer-Anggoer" in Randoepitoe (Panda'an) 42 km van Soerabaja. Volgens de heer Cooke, van wie we deze vooroorlogse kaart kregen, waren deze druiven ook in Batavia te koop. Lekker van smaak, redelijke prijs.

Zelf heb ik nooit een bezoek gebracht aan de Indische wijngaard en kan er tot mijn spijt geen bijzonderheden over vertellen. Wie kan dat wel?

Nog een vraag: De lekkerste doerian in Oost Java kwam volgens zeggen van "Alkmaar", toch ook in de buurt van Panda'an? Ik herinner me duidelijk een vruchtenpasar bij een bushalte, in de kromming van de weg, bij een bruisende kali. Auto's en opelettes stopten er steevast om de passagiers gelegenheid te geven wat geurige inkopen te doen. Het was een geweldig gezicht al die pyramides doerian, het leek inderdaad wel op een kaasmarkt en de verkopers op kaasverkopers. Die vergelijking kan ik nu maken, toen wist ik niets van de Alkmaarse kaasmarkt. Is nu die naam door een Hollander gegeven door die gelijkenis, of om andere redenen? Wie weet het? L.D.

Ngiempool

Dit is de naam van een kebon van een van mijn ooms, lang geleden.

Die kebon was wel goed, maar nogal langzaam en als niemand op hem lette, rustte hij een beetje te vaak.

Op een dag kreeg mijn oom bezoek van mijn vader, zijn jongere broer en toevallig was Ngiempool in de buurt, aan 't vegen.

Toen vertelde mijn oom over de kebon, hardop, zodat deze 't kon horen. "Weet je, Ngiempool is werkelijk djempol. Als hij aan 't vegen is, dan doet hij 't zo vlug en werkelijk schóón Kijk maar".

En ja, hoor, toen de kebon hoorde, hoe hij opgehemeld werd, sloeg hij aan 't vegen, dat de stukken eraf vlogen.

Van die tijd af, als iemand van de familie wat opschepte, riepen de anderen tegen elkaar: "Hoor je? Ngiempool!"

Ook gebruikten we dezelfde methode voor kinderen, die slecht aten, slordig waren of geen zin hadden om huiswerk te maken. "Si Ngiempool" werd hij daarna genoemd.

Stans W. Diemont

Wie glimlacht is sterker dan wie raast. (Japanse wijsheid, uit: bronnen van Oosterse wijsheid).

*

Niets ter wereld is zachter en zwakker dan water, maar niets overtreft het in het breken van wat hard en sterk is. Zacht overwint hard. Zwak overwint sterk.

Er is niemand die dit niet weet, maar niemand handelt er naar.

(Lau Tz' Tau Teh Tsjing LXXXIII, uit: bronnen van Oosterse wijsheid).

ATTENTIE ABONNÉES!

Wilt U voor het doorzenden aan nalezers s.v.p. NIET het oude adresbandje gebruiken maar een nieuw?

De post stuurt de bladen nl. aan ons terug; omdat ons adres er op staat.

TECHNISCHE KEUKENGEHEIMEN

Eigenlijk ongelooflijk jammer dat er altijd weer nieuwe, snellere en zogenaamd betere huishoudelijke apparaten worden uitgevonden. Zogenaamd wel te verstaan, want naar mijn idee wordt er niets echt beter door, alleen onze huishouding duurder.

Jammer van al die nieuwe uitvindingen vind ik het, omdat men versteld staat van wat vrouwen zelf kunnen uitdokteren om tot een gewenst resultaat te komen.

Een vrouw die buiten woont, zonder gas en elektriciteit bakt net zo goed een lekkere cake. Eerlijk gezegd, werden de lekkerste taarten juist vroeger gebakken door onze grootmoeders, met houtskool en een pembakaran, gesmeed door een toekang besi-zonder-diploma. Piekeren en doen, met je eigen handjes, dat was het grote geheim van ons leven vroeger.

Piekeren en doen liggen de goede huisvrouw nog steeds. Dat merkte ik toen ik, tijdens mijn laatste vakantie in California bij Ona Beyer kwam. Bij de Beyers komen, op welk uur van de dag of nacht ook, betekent onthaald worden op iets lekkers. Terwijl we buiten op het gras onder de boom liggen te luieren met een glas ijskoffie, springt Ona op en zegt: "Ik ga gauw even roti koekoes maken, ben zo terug!"

Ik zie haar in de keuken rommelen, na een paar minuten loopt ze naar buiten naar de garage waar alle gereedschappen van manlief hangen en liggen. Ona komt er uit met de elektrische Black & Decker boor. "Wat ga je doen?" vraag ik.

"Mijn beslag kloppen", zegt Ona. "Ik heb wel zo'n mixer, maar met de Black & Decker gaat het veel sneller".

Ze schroefde de mixer-staaf in, stekker in het contact en... rrrrt. Eén minuut maar, het fijnste, luchtigste beslag dat je je dromen kunt. In een half uur was de roti koekoes klaar. Met mokka-smaak, door een paar lepeltjes instant-koffiepoeder door het beslag te mengen. Ook 'ns proberen? Alleen wat die Black & Decker betreft, U moet wel zeker zijn niet tegen de bodem van de beslagkom te stoten, want U draait er zo doorheen, door de tafel, door de vloer, recht door naar de kelder.

Van de week hadden we het over kerrie kepiting. De kepitings hier deugen niet, die uit Indië vroeger zijn honderdmaal smakelijker net als trouwens garnalen en vis.

Bovendien zijn die kepitings hier zo betonhard van schaal.

"Waarmee beuk jij altijd?"

"Ik met de stenen oelekan, op een krant op de vloer. Moet je de buren horen brullen! Maar als je het op het aanrecht doet, dan trilt alles wat erop staat en er boven hangt eraf!"

"Ik heb er niet zo'n moeite mee", zegt Em heel bescheiden. "Maar ik heb een oude ijzeren schoenleest. Daar leg ik die kepiting op en dan sla ik 'm met een hamer zo kapot".

Simple comme bonjour. Wie kepiting wil eten, kope een leest. Bestaan die dingen eigenlijk nog? Maken ze schoenen tegenwoordig niet op een andere manier, je weet het nooit.

Lilian Ducelle

Maat 46

"46, 't zal je maat maar wezen"
Waarom toch al dat venijn?
Als je hongeroedeem is genezen,
Wat scheelt dan nog die slanke lijn?
Toen iedereen in de kampen honger
had,
Je dubbel ging door een lampeglas,
Men wel om eten, niet om kleren bad
Maar waar meer begrip voor elkaar
was.
Wij waren mager als een plank
Maar hadden vodden om te dragen.
Nu moet blijkbaar ieder hyperslank
zijn om anderen te behagen (of
plagen?)
Gaat 't dan niet meer om innerlijke
waarden,
Maar om mini, midi, maxi, mink?
Moet alles in haat en nijd ontaarden
"Van buiten blink, van binnen stink?"
Ik heb Tong Tong steeds graag gelezen.
Als ik 't zei: " 't Zal je krant maar
wezen!"
Laat Tong Tong 't voorbeeld geven,
waar men werkelijk voor moet leven!
Lies

Het zou abnormaal zijn als we ons in oorlogs- en kamptijd druk zouden maken om wat we aanhebben. Er zijn dan immers belangrijker zaken? Maar in een **normale tijd** — laten we aannemen dat we daar nu in zitten — horen normale vrouwen, normale interesses te hebben. Eén daarvan is gebaseerd op de vrouwelijke ijdelheid. De vrouw die het geen snars kan schelen dat ze eruit ziet als een djèmbèl, is niet wijs. Misschien was ik een tikkeltje sarcastisch met dat "het zal je maat maar wezen", want er is niets verkeerds aan maat 46, wèl aan de mode die zich alleen bekommert om de hyperslanken. D a t wilde ik alleen zeggen.

Nu we het toch weer over mode hebben, moet me nog iets van het hart: Coco Chanel. Ik geloof dat iedere vrouw die kans gezien heeft een halve eeuw lang draagbare mode te creeëren voor maat 36 zowel als maat 46, verdient in elk blad herinnerd en geëerd te worden.

Ik herinner me dat mijn moeder ,het zal begin 30-er jaren geweest zijn, van onze langganan-klontong een lap beige frotté kocht en er een complet van maakte: rechte jurk met een recht los jasje. Het model was een succes, ze moest voor talloze dames precies hetzelfde maken. Er was een pakje bij in zwart satijn met een wit satijnen voering, erg chic voor 's avonds. "Het is een model van Chanel", zei Maatje. Ik heb het altijd onthouden, want 30 jaar later werd ik zelf verzot op hetzelfde Chanel pakje. Van lichte, geruite tweed met opvallende garnering op mouw en zakken. Chanel modellen werden bij Onderling Belang ,bij Gerzon, bij Java's Modemagazijn, Louvre en Bonneterie verkocht maar net zo goed door onze handige Chinese coupeuse nagemaakt op onze aanwijzing van zelfgekozen materiaal. Ook U hebt gehouden van die simpele, draagbare lijn, U heeft alleen nooit geweten dat het Chanel was.

Nu Coco dood is, spreekt men niets dan goed van haar, maar ik herinner me dat ze vijf jaar geleden genadeloos en op alle fronten werd gekraakt. Dat was toen ze zich openlijk verzette tegen de steeds korter wordende mini en de bizarre ontwerpen van de meeste couturiers. "Als die heren zo het land hebben aan vrouwen, dan moesten ze zich **niet met hen bemoeien**. Het is gewoon vreselijk dat de vrouwen niet in de gaten hebben dat ze in de maling genomen worden!" zei Coco razend.

In een wereld die nu eenmaal graag bedrogen wil worden, werd ze als uitgerangeerd beschouwd, logisch, een 80-jarige tegen een wereld waarin tieners en twenners koning kraaiden.

Ze is niet gezwicht en heeft tot haar 87ste jaar stand gehouden. De Chanelcreaties zullen altijd blijven bestaan of telkens weer terugkomen. Voor alle maten, voor alle vrouwen van elke leeftijd.

Nog een uitspraak van Coco Chanel om even over na te peinzen:

"Weelde is niet het tegengestelde van armoede maar van vulgairiteit".

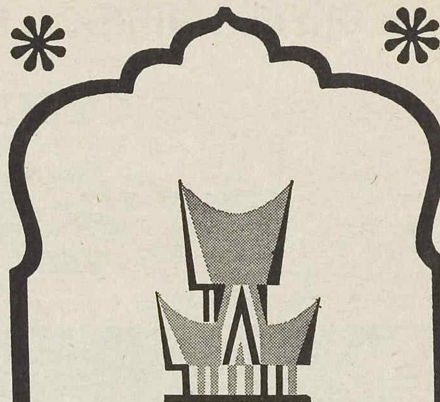
Komt het omdat ik de leeftijd van behoudendheid heb bereikt dat ik tegenwoordig vulgairiteit en weelde hand in hand vind gaan? Ben ik nu alweer venijnig?

Lilian Ducelle

Het doel van het geld is het leven te verlichten, maar het doel van het leven niet geld te vergaren.
Gelukkig hij die 't verwerft en geniet, ongelukkig hij, die een vrek is en schraapt.
(Sa'di uit: bronnen van Perzische wijsheid).

POEKOEL TEROES 60.000

Zó vaak hoort Tjalie in brieven dat men hem hartelijk "Poekoel Teroes!" toewenst — maar erg veel lezers hebben hun tientjes nog niet gestort voor ons Hidoep Teroes Plan. Dat is toch óók Poekoel Teroes? Zet hierin met ons samen door. Er is geen mooier doel!

In deze kolom op pagina 13 vindt u voortaan — d.w.z. tot en met de maand juni — het laatste nieuws over de

13e Pasar Malam Tong Tong

IN HOUTRUST VAN DINSDAG 29 JUNI TOT EN MET ZATERDAG 3 JULI

ALLE INLICHTINGEN BIJ:
PASAR MALAM TONG TONG,
Lange Voorhout 25 B,
Den Haag, 070 - 64 52 49

- - - - - - - - - - - -

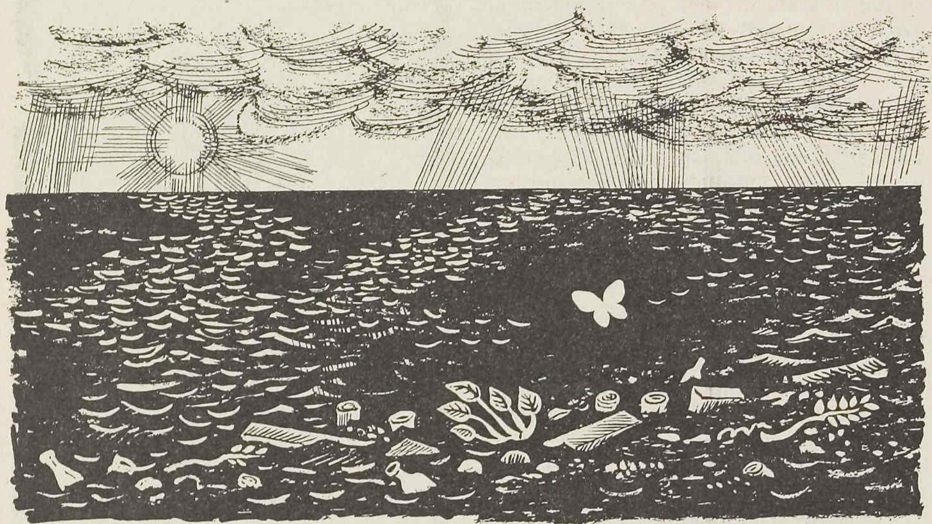
naam :

adres :

woonpl. :

ontvangt gaarne geheel vrijblijvend meer inlichtingen over de Pasar Malam 1971.

ZEEDRIFT

Dit artikel schreef ik ruim een jaar geleden. Toen ik mijn attaque nog niet gehad had. Toen vlot schrijven me nog erg gemakkelijk afging. Ik liet het stuk, zoals ik wel vaker doe, aan enkele vrienden lezen. Dan weet ik wel of ik tot plaatsing mag overgaan of niet.

In dit geval waren mijn vrienden triest gestemd na het lezen. Ja zelfs geschokt. Als U liever geen onprettige dingen leest, begin hier dan niet aan.

Ik vroeg deze vrienden: "Wat is er fout in dit artikel?" "Niets". "Is het lelijk geschreven of onaf?" "Nee. Integendeel!" "Waarom vind je het dan toch niet leuk als het in Tong Tong staat?" Men wist het antwoord niet. Alleen een onzeker: "Het is zo verdrietig — en we hebben al verdriet genoeg..."

Ik denk er anders over...maar toch zou ik ook Uw opinie willen horen, hoe kort ook, hoe afwijzend ook. Daarom plaats ik het artikel na zoveel maanden toch. Want ik heb zo'n gevoel dat ik het U niet onthouden mag.

Ik was twaalf jaar toen ik (met Pa's Europees verlof mee) voor het eerst vér overzee ging. Niet alleen het leven op de mailboot interesseerde me in duizend-en-één vormen, maar ook de "lege" zee om ons heen. En vaak stond ik dus (net als ieder mens op zee) in gedachten aan de railing, op een raadselachtige manier geboeid door...door niets eigenlijk. Want ook al veranderden de golven trillioenen malen van gedaante en al was elke gedaante nieuw, zij waren even zovele malen hetzelfde. Bij al hun verschillende meetbaarheden en vormen en hun schijnbare (of echte) "voortstroming" stonden zij stil en was de "chaos" van hun veelvormigheid van een zó treffende rust en eenvoud, dat ik (om in kinderwoorden te spreken) "net zo goed naar niets kon staan kijken".

Wel, dat deed ik dus.

De avond begon te vallen. Het was etenstijd voor "de grote mensen", dus kinderen hadden het hele dek voor zich alleen. De zee was van marineblauw indigo geworden en daarna donker permangaan. De zon was al lang onder, maar de hemel was nog licht in het Westen.

Onze boot doorsneed een lange kronkelende sliert zeedrift (zoals ik intussen al vaker gezien had). Wat sommige mensen drijfhout noemen, de Engelsen: "flotsam and jetsam". Restanten "wegspoelsel" van een verre kust: takken, een klapper, een stuk bamboe, een pisangblad, een stuk schors, een djeroek, een brokje plank, een fles, een krag ètjèng...

Later zou ik op kortere of langere zeereizen, op mailboten of in kleine majangs, vaker zo'n sliert zeedrift zien. En leerde ik er zelfs uit lezen of we dicht bij een kust (of riviermond) waren of ver van land. Hoe verder van land, hoe meer zo'n sliert uiteengerafeld was en uiteengeslagen in brokken. Tot er héél ver in zee misschien nog maar een enkel klapperblad dreef of een tak. Of zo.

Maar op die guirlande zeedrift op die avond zag ik plotseling iets dat me eerst tot mateloze verbazing bracht en daarop tot even mateloze schrik en angst.

Er fladderde een witte vlinder over het drijfhout!

Rusteloos en speels — of eindeloos moedig — of eindeloos wanhopig?

Telkens scheen de vlinder op een dode tak of een ander uitsteeksel te willen neerstrijken, om dan verschrikt weer op te stijgen en verder te wieken en het verder weer te proberen. Tevergeefs, en dan weer verder op zoek te gaan naar vaste grond en weer verder en verder.

Precies zoals ik thuis vlinders altijd had zien vliegen en wenken en fladderen. Van bloem tot bloem, van struik tot struik, zelve een vliegende bloem gelijk.

Maar nu waren er geen bloemen, geen struiken; er was zelfs geen naakte steen om op te rusten. Alleen water. Met genadeloze golven zover het oog rijkte.

In de vallende duisternis bleven mijn ogen de vlinder zo lang mogelijk volgen in zijn wanhoopstocht over de golven zonder eind en zonder kust. Terwijl in mijn jonge hoofd duizend gedachten rondstormden: Waar kwam deze vlinder vandaan? Was hij uit een cocon aan een dode tak midden op zee geboren? Waar ging hij heen? Zou hij tijdig een eiland vinden? Een mooier eiland dan hij ooit gezien had? Zou hij maar één dag leven, een dag die nu reeds ten einde liep? Zou hij toch nog een boomstam vinden om te rusten tot de nieuwe dag op zou komen over een nieuwe einder met een smaragden eiland dat hem wachtte met duizend bloemen? Of...of...

Welke gedachten kunnen al niet gaan door een kinderhoofd. En ondertussen deden mijn ogen pijn van de krampachtigheid waarmee zij de fragile vlinder probeerden te volgen. Steeds spokiger werd het beeld van de zwervende vlinder. Steeds meer de gedaante aannemend van de spokiger wordende schuimtoppen der golven. Toen loste de levende schim zich op in de schimmen van de nachtzee.

De boot voer ook zo snel...

*

Ik weet niet meer hoe deze "simpele gebeurtenis" ook weer afgesloten werd. Ik denk niet dat ik droevig naar bed gegaan ben. Kinderverdriet gaat immers altijd snel voorbij? Zoveel nieuwe, boeiende, leuker zaken eisten mijn belangstelling weer op.

Ik vergat ALLES.

En ik herinnerde mij de vlinder zelfs niet meer toen ik later op zee andere slierten zeedrift paseerde. Misschien ook wel omdat ik later nooit meer zo'n vlinder zag. Misschien omdat ik te zeer geboeid was door verre stranden met klappertuinen als rijtjes lucifersstokjes met groene bètètveertjes erboven. Misschien omdat ik met roering of ontzag vulkaankegels ten hemel zag rijzen boven de horizont. Misschien omdat ik in boeiende kout was met vissers of Maleise kooplieden. Of omdat ik doodgewoon verrukt was om vrij te zijn met alle Tijd en Ruimte voor mij alleen, vér buiten de zenuwachtige ruziënde mensenmaatschappijen van de grote steden. Ik weet het niet meer. Wat zie je immers véél in een leven!

*

Pas onlangs kwam deze "simpele gebeurtenis" weer in mijn herinnering terug. Na vermoedelijk al maandenlang

in mijn onderbewustzijn te hebben rondgefladderd als een witte kapel.

Want in de twaalf jaren die Tong Tong nu oud geworden is, heb ik duizenden lezers met mij oud zien worden. Nog steeds zijn in Tong Tong meer dan zesduizend vrienden bij elkaar gebleven. Al zijn er dan duizenden sindsdien van ons weggegaan. Van ons vervreemd. Overleden. Kijk, de "sliert zeedrift" die zich bij "het verlies van Indië" van onze Gordel van Smaragd heeft losgemaakt en de wijde Oceaan is opgegaan, en genoemd wordt: "Het Indische volk in ballingschap", is sindsdien door stormen geteisterd, door stromingen uiteen gerukt, door ontelbare schepen doorkliefd en in steeds meer brokken uiteen gevallen.

Meer dan dat, ook waar wij bij elkaar gebleven zijn, zijn wij ouder geworden. We zijn allemaal eenzamer geworden met onze eigen gedachten, met onze nog steeds zoekende geest. Als we héél oud worden, praten we steeds minder met elkaar, ook al kennen we elkaar dierbaarder dan ooit. En hoeven we maar een enkel woord te wisselen: Brantas, Tjikampek, Ardjoeno, de Soos, Banda, tjitjak, gerimis, nasi oedoek... de grootste en de simpelste, of een zonovergoten paradijs, een sterrentintelende tropennacht met tienmaal tienduizend dierbaarheden waaieren weer open voor onze geest.

Ook al zijn we nóg zo ver en nóg zo eenzaam op de Oceaan van de Eeuwigheid.

*

En de vlinder?

De vlinder, dat is Tong Tong, geboren uit een cocon aan een afgescheurde tak in een sliert zeedrift, vér van huis al, vér op zee. Dartelend van lezer tot lezer tot lezer, fluisteringen en neuriënde liedjes vangend bij de een en brengend naar de ander.

Ja, dat is het lied van Alle Eeuwigheden.

Djangan nangis, Njoo. Want de Nacht komt over álle slierten zeedrift door alle tijden. En álle slierten zeedrift brokkelen langzaamaan uiteen.

Ook Totoks en Indo's.

Ook Amerikanen.

Ook Aziaten.

Alles wat mens of dier of plant is.

Tot wij allemaal Alleen zijn en nog maar wiegen op de golven van de Tijd. Tot wij zelve wieging geworden zijn in deze Tijd die eeuwig wiegt.

Fladder intussen nog lang rusteloos, maar moedig voort, witte vlinder. Hoor je dwars door het gemurmel van de golven heen die verre branding al?

Daar is altijd weer een eiland, wachtend in elke oceaan. Waar achter koraalriffen met ontelbare wonderkleurige vissen een blinkend wit zeestrand wacht. Met wuivende klapperbomen. En bloemen en vogels en vlinders en tjapoengs: één werkelijkheidsdag in de Oceanen der Tijden. Eén zo'n werkelijkheidsdag was ons leven in Indië.

Eén is genoeg.

Wij hebben ALLES gehad.

*

En Morgen?

Morgen is er een Strand van morgen. Tot ziens dan, mijn waarden, Kinderen van het Morgenland.

Tot ziens. T.R.

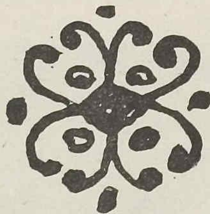
DOOR BLIJVEN VECHTEN

Poekoel teroes, wij hebben 't allen nodig in dit moderne leven. Wij hebben zo nu en dan een aanmoediging nodig van buitenaf om te blijven vechten tegen decadentie, corruptie en een ontstellende hoeveelheid onwetendheid en dis-interest bij de grote majority. Die aanmoediging krijg ik vaak uit onze goede Tong Tong.

Marianne Bodderij-Reens
Amerika

We hebben zo zoetjes aan in ons leven wel gelezen, geleerd en begrepen dat ook de westerse beschaving net als alle andere hoge beschavingen onontkoombare verschijnselen van verval, zedenbederf en decadentie vertoont (Opstand der Horden, Untergang des Abendlandes, enz) waar in alle tijden ook lang van tevoren voorspellers gewaagden (Nostradamus, Djojobojo, Ronggowarsito, Openbaring van Johannes, etc.). Nu domineert de vernietigende geest van Ciwa. Maar wij weten ook dat in elke tijd van verval elementen zijn van zuivering, heropstanding en annunciaties van nieuwe, gezonde tijden. We moeten rustig nagaan waar WIJ staan en dienovereenkomstig leven. Ook zijn wij, Kinderen van het Morgenland, zó vertrouwd met de Natuur dat wij in de Algehele Vernietiging niet geloven. De Dood zien wij daarom als een "Verzamelaar van Humus", waarin de "schoongezuiverde" Zaden van het Nieuwe Leven de tijd afwachten van de Nieuwe Geboorte. Wij, Tong Tong-ers, zijn niet terneergeslagen door slechte dingen, maar laten met de over het hele land uitgezaaide jaargangen van ons blad uitverkoren gedachten ontkiemen voor onze nakomelingenschap, die op zal groeien met een wijder horizon. Poekoel teroes is voor ons:

Doorzetten **Voorbij** de Dood. T.R.

"KOEMPOELEN"

U schrijft dat er vele Indische Nederlanders "geïsoleerd" zitten in kleine dorpjes en tehuizen van ouden van dagen.

Dat is waar, maar volgens mij moeten wij zoveel mogelijk met elkaar in contact blijven. Is het dan misschien mogelijk om op verschillende plaatsen in Nederland "Koempoelan-plaatsen" op te richten en dan bijv. zaterdags een "koempoelan" te houden en dit dan voorgoed zo te houden? Ik bedoel een koempoelan waar elke Indische Nederlander weer elke week naar uitkijkt, met een borreltje, een borrelhapje, en een dansje (niet met een band, maar gewoon op plaatjes, is net zo leuk).

Misschien zijn er dan ook nog vriendelijke automobilisten, die 'n paar ouden van dagen kunnen ophalen om, al is het maar voor een uurtje, ook wat mee te kunnen "koempoelen". Dit is toch te verwezenlijken, bijv. met een advertentie in de Tong Tong te beginnen, bijv.:

Zaterdags "Koempoelan" omgeving Breda. Geïnteresseerden: contactadres ......

Dan de koppen bij elkaar steken en praten over: plaats, entreebedrag, enz.

Mevr. N. van Beek

Ziet er inderdaad erg eenvoudig uit, maar óf het koempoelen is erg moeilijk, óf men mist de "know-how" om het initiatief te nemen. Feit is in elk geval dat het in Holland wemelt van vereenzaamde mensen of groepen die niet bijeen te brengen zijn.

RESTAURANT DJIRAN

Op sommige zondagen gingen onze boekhouder, zijn echtgenote en ik veelal per auto van Sf. "Besito" naar Semarang, want in het nabijgelegen plaatsje Koedoes was niet veel te beleven; slechts een seriefilm met door een Chinees bespeelde pianola en die op het spannendste moment eindigde met "de volgende week vervolg".

Vandaar ons gaan naar Semarang. We gingen reeds vroeg weg, zodat we om half negen in Semarang waren. Mr. Meeng — zo heette onze boekhouder — wist een uitstekend restaurant, waar we dan altijd ontbeten met nasi goreng of andere lekkere hapjes, waarbij we bediend werden door javaanse dwergen.

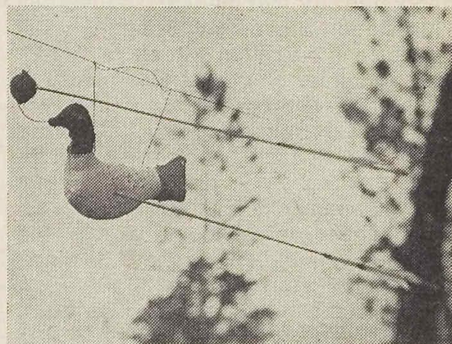
Dit restaurant heette Djiran, naar de naam van de javaanse eigenaar. Ook in Solo (Soerakarta) had hij een restaurant Djiran, waar eveneens dwergen als djongos de gasten bedienden.

Kent iemand van de lezers dit restaurant en aan welke straat was het gelegen, zowel in Semarang als in Solo? Weet iemand van U aardige bijzonderheden erover te vertellen?

K.J.E.K.

SOENDANESE BOOGSCHUTTERS

Als reactie op het artikel "Soendanese boogschutters" in Tong Tong van 15 november 1970, waarbij wij ten tijde van de plaatsing helaas geen illustraties beschikbaar hadden) ontvingen wij van de Heer Bongers een aantal aardige foto's, die in 1934 tijdens boogschutterswedstrijden bij de regentswoning van Bandung werden genomen.

Boven links: De schutters leggen aan op het doel. Door hun zittende houding moeten zij de boog horizontaal hanteren en als het ware "van de heup" schieten, en verwonderlijk is het, hoe zuiver zij niettemin het doel vaak weten te raken. Iedere boogschutter heeft twaalf pijlen, die hij achter elkaar afschiet, waarna zijn buurman, die twee meter verder op zijn matje zit, aan de beurt komt.

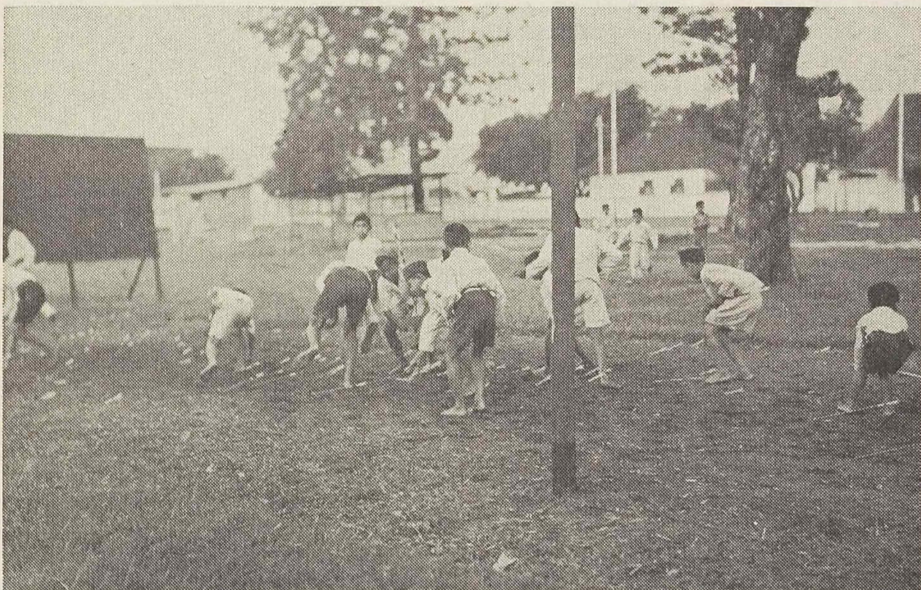
Boven rechts: Het doel, een haan voorstellend, hangend aan een ijzerdraad, die bevestigd is aan de toppen van twee lange, in de grond gestoken bamboes. Het doelwit is 60 meter van de schutters verwijderd.

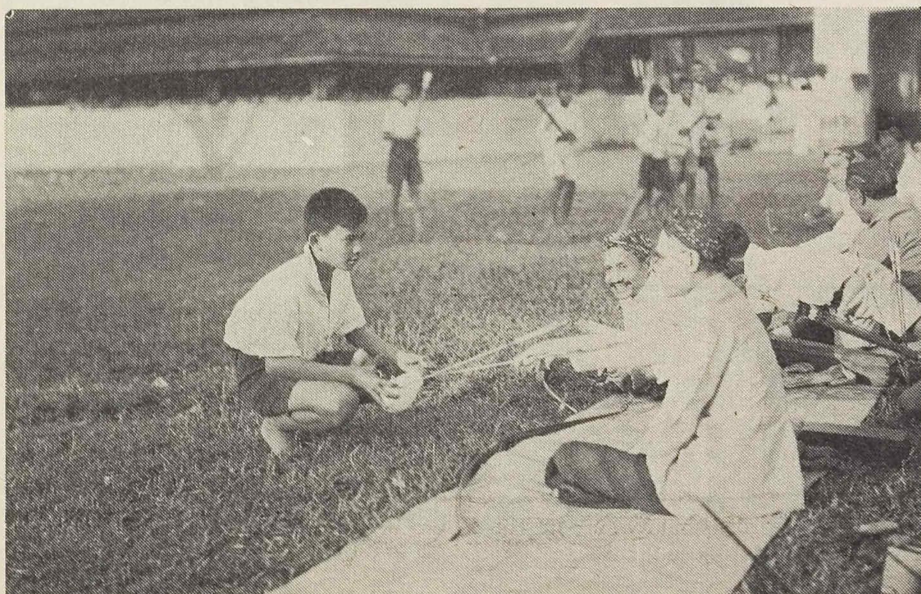
Midden: De verschoten pijlen worden door de knapen, die bij iedere wedstrijd van de partij zijn, en die zich bij het begin van de wedstrijd terzijde van de schietbaan hebben opgesteld, waarbij de oudste van hen op een bamboefluit het startsein geeft, verzameld en naar de eigenaars teruggebracht voor de volgende ronde, totdat iedere schutter zestig kansen heeft gehad.

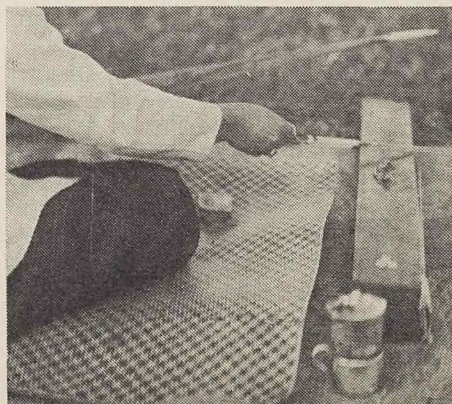
Beneden links: De winnaar trekt zijn pijl uit de vogel.

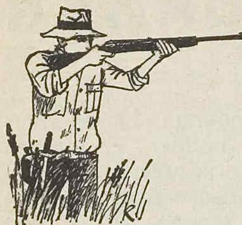
Beneden rechts: De regent van Bandung, die ook aan de wedstrijd deelnam, heeft drie dubbeltjes gewonnen!

HET GELUK VAN HET JAGEN

"De jacht behoort tot het zuiverste repertoire van het menselijk geluk".
JOSé ORTEGA Y GASSET

TENGGHER POLEH!

(Mad.: "Schiet nog 's een keer")

In vorige afleveringen van T.T. heb ik U het e.e.a. verteld van mijn wederwaardigheden in Indonesië, opgedaan tijdens mijn vakantie in 1969. Ik heb U echter nog niet verteld, dat ik er ook op jacht geweest ben. Een doodgewone tjelengjacht, maar na al die jaren dat ik mijn hobby niet heb kunnen beoefenen een belevenis.

Dat ik daartoe in de gelegenheid werd gesteld, heb ik in de eerste plaats te danken aan Dr. Joop Sutjahjo, longarts te Surabaja, die mij in contact bracht met de heer R. P. Soemjar Rachmad, sportman en groot jager, bedrijfsleider van een textielfabriek te Pandaän. Van deze plaats bedank ik beide heren nogmaals voor alles, wat zij voor mij hebben gedaan. Bedankt Joop en Pak Rachmad!

Toen ik eenmaal in Surabaja m'n zaken had geregeld, kon ik met Rachmad een afspraak maken voor een jachttocht. Donderdag 5 september.

Op die dag bracht m'n gastheer me 's morgens naar de bekende bushalte bij de Wonokromobrug. Soerabajanen behoef ik natuurlijk niet het beeld te beschrijven dat ik zag. Door elkaar krioelende betjaks, mannen en vrouwen al dan niet koopwaar torsend van en naar Pasar Wonokrono en aan de kant van de weg een trots kijkende Madoerese paman soto, omringd door een stel genietende, slurpende ontbijters.

"Bis Malang, bis Malang, ajo bis Malang!" Ik stapte in de luidkeels aangeprezen "bis Malang", een gammele Chevrolet Oplet en kreeg een plaats schuin achter mas sopir en naast een T.N.I. Kaptèn, compleet met gunbelt, fraai bewerkte holster, waarin de kolf zichbaar was van een levensgrote Colt .45 automatic. Voor eventueel eventueel snapt U? Als deze postkoets straks overvallen wordt door gemaskerde, bereden en tot de tanden bewapende, niets ontziende, woeste pistolleros, caramba señores, dan is het altijd hendig een onverschrokken knaap naast je te weten.

Hoe het ook zij, we vertrokken preces op tijd. Even dacht ik dat de uitlaat ergens onder het dashbord was verborgen, althans toen mas sopir met een manuaal de motor deed ontploffen, spoot er een strotje benzinewalm het voertuig in welke mij naar adem deed snakken. Het was echter een vergissing mijnerzijds, want toen we eenmaal reden ging het veel beter.

Weet U, deze weg heb ik, ja ik weet zelf niet hoe vaak bereden, maar telkens weer vind ik het heerlijk om er te zijn. Nog staan ze er, de kromgegroeide, stokoude asembomen. Omdat zij niet voldoende schaduw geven, heeft men er een soort atap afdak tegenaan gebouwd, waaronder men blewah en semangka verkoopt. En degan en mangga. Verrukkelijk!

Voor de oorlog liep hier een dubbelspoor van de SS. De Jappen hebben er een gesloopt en weggesleept, waar naar toe? Heb ik er in Thailand nog aan meegewerkt misschien een baan te leggen, waarvan de rails hier thuis horen? Ik weet het niet. Wel dat wij vroeger in de trein zaten, die ons naar Blauw Water of Wendit bracht en dat soms Herrit de Raadt op z'n Haa-Dee langs raasde, door ons toegebruld en opgejut met: harder Herrit! Harder!!! Ajo Herrit, beuk!

Op de sawah's links en rechts van de weg schoten Jo en ik snippen. God, wat is dat lang geleden!

G. H. Bartman

(Wordt vervolgd)

JONGELUI MET PIT

In een Haagse schoolkrant, "De Hagenoot" (nummer 7 van 1970) lazen we een reportage van de Pasar Baroe die ter gelegenheid van de Indische Herdenking van 15 Augustus werd gehouden. Uit die reportage nemen we de volgende slotregels, die tonen dat de jongelui ineens tot in de kern van onze herdenking doordrongen, waar de "grote-mense bladen" vaak niet aan toe kwamen:

> Vijf en twintig jaar geleden kwamen de geïnterneerden uit Indië "vrij", d.w.z. het schamele restant van diegenen, die het overleefden. De Indische concentratiekampen maakten meer slachtoffers dan Dachau en Bergen Belsen. Het is een soort erecode en kwestie van goede smaak voor alle ex-geïnterneerden uit Indië geweest, om over deze tijd zo min mogelijk te jeremiëren.
>
> Temeer, waar de Hollander nog teveel in beslag is genomen, ook na 25 jaren, met zijn eigen doorstane ellende door de Duitsers ondervonden. Met opzet heeft de groep "Indische Nederlanders" zich gedistancieërd van het zelfbeklag, het gejeremieer, dat bij ieder Dodenherdenking in mei plaats vond. Trouwens: de Hollander had er geen behoefte aan, ook de lotgevallen van zijn landgenoten in Azië bij "zijn" herdenkingen te betrekken.
>
> Eenmaal willen zij die bevrijding nu vieren: alleen maar éénmaal! En dan daarna: please, forget about it! Er zijn meer belangrijke dingen, die vandaag de aandacht hebben. MAAR DE INDISCHE GROEP ZAL HAAR DUIZENDEN DODEN NOOIT, NOOIT VERGETEN.

We lazen natuurlijk het hele krantje uit. En waren vaak getroffen door de reëele kijk die de samenstellers op vele zaken hebben. Hierin zijn deze MAVO-scholieren vele zelfingenomen studentenbladen zelfs de baas. En zeker ook vele mensen in de Indische groep. Wat denkt U b.v. van deze woorden uit het "hoofdartikel":

> Toen ik in de redaktie zat en in het leerlingenbestuur, kwamen er toch ook wel daden! We hadden een grote mond, een boel praatjes en veel ideeën, maar er **kwam** ook iets! En dat is het verschil. Dat er niets gebeurde bij jullie, ligt hieraan, geloof ik. Jullie willen **ten allen tijde** origineel zijn, waarom, dat weten jullie zelf waarschijnlijk niet. Jullie vormen geen homogeen team, als jullie iets willen doen. JULLIE HEBBEN GEEN HART VOOR DE GOEDE ZAAK!
>
> Kijken jullie van op, he? Dat ik dat zomaar durf te beweren! Het wordt voor jullie moeilijker om je te verdedigen, want tegen mij kunnen jullie niet zeggen (zoals het geijkte antwoord luidt): "Doe het zelf maar eens: jij hebt alleen maar kritiek!" Wat jullie missen is, dat jullie geen DOEL voor ogen hadden, geen reëel doel!

Deze MAVO-mening kan ook het grootste deel van de Indische groep in zijn zak steken, want dat weet Uzelf uit veel kritiek op Tong Tong van niet lezers (zg. assimilanten en anti Tong Tong-ers) die overal wat op aan te merken hebben maar zelf op het toneel van allerlei vormen van gemeenschapsleven "schitteren door afwezigheid"! Ook wordt in Holland op politiek gebied door alle 48 partijen (geen land ter wereld heeft verhoudingsgewijs zóveel partijtjes!) enorm veel "gezwamneusd", maar bitter weinig zegenrijke arbeid geproduceerd. Dat weet iedereen.

Maar als op een MAVO-school jongelui zitten met zóveel realiteitsbesef als bij "De Hagenoot", dan kunnen we gerust zijn voor de inderdaad moeilijker wordende toekomst, want dan zullen wij Parlementariërs krijgen die niet alleen maar praten, maar ook EENSGEZIND DOEN! T.R.

Wilt gij eerst de Hemel bewijzen?
Steekt men dan een fakkel aan om de zon te zien?
(Chinese wijsheid, uit: bronnen van Oosterse wijsheid).

DE VERTELLERS VAN DE DODENSPOORWEG

Onder redaktie van G. H. Bartman

Dit is historische stof van uitzonderlijke betekenis!
Maar helaas hebben wij geen historici in ons midden om deze stof te bestuderen, systematisch te bewerken, ordenen en tenslotte te bundelen tot een boek. Iedere historicus zou hieraan een levenstaak hebben.
Wel hebben wij (nog) in ons midden de mensen die er geweest zijn. En zij zullen vertellen en getuigenis afleggen van hun ervaringen en belevenissen uit die barre tijd. Opdat zij die na ons komen weten dat niet alles verloren is.

Hard leven in Retpu - Pajathonzu - Tamarkan Nong Pladuk - Saigon

Het kamp was geheel verhuisd naar een mooie Franse kazerne buiten de stad in de Rue Verdun. Je kon aan de kade gaan en staan waar je wilde en geen Jap die naar je keek. Wij verkochten broeken en jassen aan de havenmensen en de Jap liet je gaan. Het was onbegrijpelijk en ik kon me toen met geen mogelijkheid realiseren wat de consequenties zouden zijn...

We gingen op mars door de slapende stad naar de Rue Verdun waar we gelegerd waren in mooie kamertjes. We konden een heerlijk bad nemen en we wachtten de dag af. Natuurlijk kwam er een ongekend goed ontbijt...we moesten wel vrij zijn, maar niemand begreep 't ten volle... Toen kwamen de verhalen van de atoombommen op Hiroshima en Nagasaki, atoomenergie...atoomsplitsing...atoom...fantastisch!!! De ontzaglijke krachten van het atoom waren ingeschakeld...we leefden in een nieuwe eeuw!

We kregen order om het kamp voorlopig niet te verlaten met het oog op botsingen tussen ex krijgsgevangenen en hun beulen. Sommigen konden zich aan die order niet houden en klauterden over de muur waarop meer volgden. Er was niets tegen te doen, de mensen beleefden hun eerste vrijheidsroes.

Drie dagen hebben Joop en ik het binnen kunnen uithouden, toen zijn we door het achterpoortje het vrije veld ingelopen tussen de radiomasten naar de grote weg. Toen wist ik dat ik vrij was...Ik keek om naar het kamp dat 200 meter achter ons lag en toen schoot er een brok in m'n keel, greep Joop's handen...vrij, vrij, vrij...! Eindelijk! 3½ Jaar van krijgsgevangenschap, van ellende, ziekte en ontberingen, waren achter de rug. Het was uit met de gele sadistische overheersing. VRIJ!!!!!

Op de grote weg reden ons Japanse officieren voorbij in grote mooie auto's. Gauw zou dit afgelopen zijn. Wij hadden order om voorlopig nog te groeten voor Japanse officieren, maar dat kon ik niet. Het was uit met de onderdanigheid. Ik had 2 rollen Chinese stof bij me, elk van 18 yards, waar ik in een Chinees winkeltje na loven en bieden 700 piasters voor kreeg. Voorlopig konden we dus vooruit. Die rollen had ik in het kamp van de Jap gegapt. Enige dagen nadien haalde ik uit hun magazijn een paar zakken met hemden en broeken, die ik over de muur aan Chinese opkopers verkocht voor 1800 piaster. Joop en ik leefden toen in "Hülle" en "Fülle". Of dit goed geschreven is weet ik niet, maar ik herinner me dat gezegde nog. We zaten in goede restaurants en dronken cocktails van 10 piaster per glas! Alles waar we 3½ jaar naar verlangd en ontbeerd hadden, kochten we. Dat was de vrijheid!

Na enige dagen kwamen geällieerde vliegtuigen boven het kamp en wierpen parachutes uit met kleding en levensmiddelen. Nu juichten we de vliegtuigen toe en kregen tranen in de ogen, terwijl een paar dagen daarvoor we wegdoken in de modder, als ze overkwamen...
Van de Jap hadden we shorts en shirts gekregen en zo liepen we in de stad rond. De Fransen waren gewoon gek. Overal haalden ze de ex-krijgsgevangenen binnen onthaalden hen op alles wat ze in huis hadden. Er werden zelfs eeuwige banden gesmeed. Joop en ik hielden ons een beetje afzijdig van het Franse enthousiasme, maar genoten toch ten volle van onze vrijheid. We gingen uit wanneer we daarin zin hadden en kwamen op de meest rare tijdstippen weer binnen...

In het kamp waaiden fier aan enorm lange vlaggestokken het Hollandse, Engelse en Amerikaanse dundoek. De heren Engelsen hadden er weer voor gezorgd dat hun vlag boven de andere uitstak, maar de Amerikanen en Hollanders gingen toen net zo lang aan de Engelse vlaggestok hangen tot deze zover in de grond gezakt was dat ze met ons gelijk was...

Iedere dag vertrokken geällieerde krijgsgevangenen per vliegtuig naar huis.

De Hollanders bleven achter. We zouden eerst naar Java gaan. Wat zou dat een feestelijke intocht worden! Het Indonesische volk zou met roodwit-blauwe vlaggetjes zwaaien en blij zijn als de orang blanda weer terugkwam...Op 2 september kregen we een voorproefje wat er in verschillende Aziatische volken was wakker geroepen. De gehele Anamitische bevolking uit de streek was in Saigon samengestroomd om te manifesteren. In optochten ging het door de stad, in een razendmakende pas. Verscheidene jeugdorganisaties waren uitgerust met speren. Hun leiders liepen in na-geaapte Japanse uniformen met samuraizwaarden. Je voelde dat er iets ging gebeuren. De hele dag trokken de horden door de straten onder het roepen van: "Weg met de slavernij! Leve de republiek Viet-Nam!" De betogers zweepten zich hoe langer hoe meer op. Tegen 8 uur zei ik tegen Joop en een paar andere vrienden: "Laten we naar huis gaan, want het wordt een grote rotzooi. "Op de Rue Verdun zagen we auto's met zwaar bewapende Anamieten in de richting van de stad rijden. We waren net in de kazerne, toen we het geratel van machinegeweren hoorden...Troepen ex P.O.W.-ers kwamen binnen en vertelden dat de hel losgebroken was. De rebellen bezetten de stad en schoten op alles wat voor de loop kwam. Vrouwen en kinderen werden uit de huizen gesleept en vermoord...Ik kon het haast niet geloven, maar het was waar. Joop wilde in zijn jeugdige overmoed direct weer de stad in en met hem honderden anderen, om de Fransen te ontzetten. Maar we hadden geen wapens en daarom heb ik alles gedaan om hem terug te houden. Wat wou je toch beginnen zonder wapens, alleen met je enthousiasme! Voor je in de stad bent, hebben ze je weggevaagd. Onze leiding gaf toen prompt de order uit; "Niemand verlaat de kazerne". De Jappencommandant werd opdracht gegeven met alle beschikbare middelen de opstand de kop in te drukken. Als hun dat niet zou lukken, dan zouden wij er ons mee bemoeien, met alle voor de Jap onaangename consequenties daaraan verbonden.

Na enige uren werd het inderdaad rustiger, maar de kiem was gelegd en het vuur zou in de komende dagen wel oplaaien. En zo ging het ook. De rebellen hadden nu de sleutelposities van de stad in handen, terwijl de Fransen zich in hun wijken hadden geconcentreerd. Op straat was het voor iedere Fransman levensgevaarlijk. En wij? Wij liepen overal rond en als het ons ergens lastig gemaakt werd, riepen we "Hollandais" en de zaak was in orde. Voor ons hadden ze respect en waarom? Omdat we overal ongewapend liepen.

De meeste Fransen hadden een Hollandais in huis, waar ze beveiliging van verwachtten...Onze jongens hebben in die dagen prachtig werk gedaan. Overal zag je Hollanders aan het werk. Overal in de hospitalen waar doden en gewonden werden binnengedragen. Maar de Fransen zelf staken geen hand uit. Jonge jongens en meisjes liepen maar rond, bezochten café's en dancings en de ex-krijgsgevange-

nen knapten de vuile baantjes op in de ziekenhuizen... Tientallen van onze jongens kwamen terug en zeiden: "Laat ze het zelf maar doen. "Toen hadden Joop en ik er ook geen zin meer in. Waar de Fransen wel sterk in waren? In het uitlokken van relletjes. Het is een plezierig volk en we hebben heel wat aan ze te danken, maar ze zijn ook zo dom en ontactisch als het achtereind van een varken. Ze zochten gewoon moeilijkheden en als er dan "stront aan de knikker" kwam, was Leiden of liever gezegd Saigon in last. Ik kon ze soms om de koppen kletsen, als ze de Anamieten uitjouwden. Van Europese waardigheid hadden ze geen benul.

Na een paar dagen van schermutselingen en straatgevechten, besloot onze leiding ons van wapens te voorzien. Hiertoe vertrokken 5 auto's met Japanse chauffeurs, een Nederlands gewapend geleide onder de Nederlandse kapitein Kloprogge. Het transport liep in een Anamitische hinderlaag, waaruit men met de grootste moeite en met verlies van verscheidene gewonden wist te ontkomen. De kapitein Kloprogge viel de opstandelingen in handen en werd danig verminkt een week later door de Jappen gevonden en binnengebracht. Ons eerste slachtoffer van de Aziatische opstanding...En de geällieerde legers bleven maar weg...

Waar bleven de legers nu, verscheidene weken na de capitulatie? Tegelijkertijd bereikten ons de eerste berichten over de nationalistische aspiraties in ons Indië. God, was de wereld dol geworden? Hadden ze nu nog niet genoeg van de rotzooi? Het bleek van niet.

De strijd in Saigon laaide hevig op. Zelfs vlak bij onze kazerne werd hevig gevochten. De stad brandde op verschillende punten.

De Franse ex krijgsgevangenen werden bewapend en bonden de strijd aan... ons werd bevolen gewapend uit te gaan en alleen te schieten als we werden aangevallen. Er was geen aardigheid meer aan. De winkels en restaurants bleven gesloten. Alleen in het centrum van de stad waren enige bars en café's open. De echte stemming ontbrak echter en dat is te begrijpen. We wilden nu ook zo gauw mogelijk weg. Laat de Fransen hun eigen boontjes doppen. We hebben moeilijkheden in eigen huis! En de bezettingstroepen bleven maar weg. Eindelijk kwamen enige honderden Ghurka's Nou, ik weet wel wat er met ons gebeurd zou zijn, als dat atoombommetje niet was uitgevonden! Dan hadden we nog (vandaag is het 23 februari 1946) knijpgezeten, minstens tot a.s. zomer Uit alles bleek, dat de geallieerden nog lang niet klaar waren en zeker niet rekenden op een Japanse overgave. Eindelijk begonnen de troepen druppelsgewijs binnen te komen in Indo-China. Met behulp van deze troepen werd Saigon "schoongemaakt". Het was alweer enige dagen rustig, toen ik op een zondagmiddag kalmpjes met Joop de stad inwandelde Ter hoogte van het gouverneurspaleis vlogen ons de kogels om de oren. Joop bracht zich in betrekkelijke veiligheid door achter een dikke boom te kruipen; ik stak de straat over, om achter een muurtje weg te duiken en toen ik dook, drong er juist een kogeltje door het muurtje...nog niet mijn tijd.

Joop stak nu ook over. We hebben toen maar eens schaapachtig gelachen en gingen een hartsversterkertje nemen...We keerden langs dezelfde weg terug en toen gebeurde er natuurlijk niets, blij toe!

We brachten toen verder onze dagen door met grote hoeveelheden alcoholica naar binnen te slaan. Dat was alles wat je had. Onze geällieerde "broeders" waren terug naar de "heimat" en wij, kinderen van een kleine natie, hadden nog een vuiltje op te knappen. Eindelijk was er een schip voor ons.

Voor ons vertrek werden we geinspecteerd door de Franse generaal Leclerc. Deze generaal bedankte ons voor ons fier en zelfbewust optreden tijdens de woelingen in de stad en de hulp die wij toen verleenden aan de Franse gemeenschap Onze uittocht was enorm. Langs de gehele route, die dwars door de stad naar de haven voerde, stonden in dichte drommen de Fransen; ze juichten, wuifden en huilden. Vele kusjes werden uitgedeeld en het "Viva les Hollandais" was niet van de lucht. Zelfs hingen er Hollandse vlaggen... We hadden ons wel een grote plaats in de harten der Fransen veroverd.

We gingen aan boord van het Engelse troepenschip de "Circassia" Ons doel was Batavia...We zouden dat opstandje wel even onderdrukken...Midden op zee kregen we order koers te wijzigen en Singapore binnen te lopen.

Een uur na die order kregen wij het radiobericht: "We zullen onze vrijheid verdedigen, te land, te water en in de lucht. We zullen strijden met alle beschikbare middelen. Zelfs vergif en slangen zullen onze wapens zijn..."

Na 300 jaar heersers van Indië geweest te zijn, brak de revolutie uit. Op een tijdstip dat we er niet waren Onze schepen waren elders nodig. Vreemde troepen landden. Troepen, die de mentaliteit van land en volk niet kenden. Die blunder op blunder maakten en ONZE troepen niet toestonden aan land te gaan. Ons eigen land nota bene! De geällieerde legers begonnen de Aziatische landen te bezetten met een handvol troepen. Alleen Birma, Malakka en Singapore werden bezet met een macht waar je van omsloeg. Op Singapore alleen 70000 man! Maar...van de Engelsen niets dan goeds. Momenteel vreet ik van ze, dus ik moet nog dankbaar zijn ook. Enfin, zo staan de zaken.

We liepen Singapore binnen in oktober en nu zijn we er nog! Wij wachten steeds op de order die ons de atmosfeer in eigen huis laat zuiveren. De ex-krijgsgevangenen zijn kinderen van een kleine natie. Zij kennen alleen PLICHTEN. RECHTEN hebben voor hen opgehouden te bestaan...

*

BESLUIT

Dit is mijn verhaal over 3½ jaar krijgsgevangenschap. Het is niet veel bijzonders. Ik weet het.

Ik zou het mooi en griezelig gemaakt kunnen hebben. Dat heb ik niet gedaan. Tussen de regels door hebt U kunnen lezen wat we meegemaakt hebben; welke vernederingen en kastijdingen ons te beurt vielen. Waarom in finesses treden? Het is achter de rug.

Meermalen heb ik gezucht bij mensonterende behandeling: Oh, als er een God bestaat, dan zal er ook wraak zijn.

Ik heb gehoopt en gebeden, dat ik onze vroegere beulen weer eens zou ontmoeten. In Saigon smaakten we het genoegen, enige gehate Koreanen te zien binnenbrengen. Ik had de eer ze te fouilleren en ze onder te brengen in de paardestallen Ik genoot van hun kruiperige onderdanigheid. Nu in Singapore ben ik totaal bevredigd. Honderden oorlogsmisdadigers uit alle delen van de Archipel worden hier ondergebracht. De grote leiders, die ervan op de hoogte waren, hoe wreed de Japanse soldaten waren liggen nu aan m'n voeten en lezen de wensen van je gezicht.

Oh, welke wraakmiddelen heb ik in krijgsgevangenschap uitgedacht! Nu ben ik de baas en ze laten me onverschillig. Ik heb nog nooit geslagen. Wij zijn Europeanen. Wij zijn beschaafde mensen. Zij zullen gestraft worden voor hun misdaden en dat is goed.

Moge het afstraffen van oorlogsmisdadigers ook een reden zijn om in de toekomst voorzichtiger te zijn met oorlogsverklaringen.

In de laatste bladzijden heb ik me een beetje kwaad gemaakt. Ik heb niet helemaal kunnen verbergen wat er hier in ons omgaat, maar...kop omhoog; alles sal reg kom!

Zondag, 24 februari 1946

J. van der Schot

TOENTANG

Dit onbeduidende, doch voor afvoer van ondernemingsprodukten toen belangrijke plaatsje, ligt in een dal, gevormd door de uitlopers van verschillende bergen, door welk dal de kali Toentang stroomt.

Niet ver van 't plaatsje bevindt zich de Rawa Pening, een moeras, voor het grootste gedeelte begroeid met waterplanten, waarin van regeringswege verschillende zoetwatervissoorten worden gekweekt. Uit deze Rawa Pening ontspringt de kali Toentang, die bekendheid heeft gekregen door de Toentangwaterval, met een val van 40 m, welke door de A.N.I.E.M. wordt benut voor haar elektrisch bedrijf, dat Semarang en omstreken van elektriciteit voorziet.

Vóór de intrede van het motorverkeer, stond nabij het spoorwegstation Toentang een weegbrug, waarop de produkten van de omliggende cultuurondernemingen, als koffie, cacao, notemuskaat, suikerrietbibit enz. werden gewogen, alvorens in de spoorwagons te worden geladen. Het transport van het grootste deel der produkten uit het rijke achterland van Semarang, werd verzorgd door de Nederlands Indische Spoorwegmaatschappij met haar breedspoorlijnen Semarang-Vorstenlanden en Kedoengdjati-Magelang.

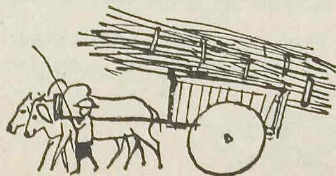
In verband met de omstandigheid, dat Semarang geen zeehaven rijk is en Soerabaja wel, werd nog een goed deel van deze achterland-produkten per Staatsspoor Soerabajawaarts vervoerd. Dit feit deed de N.I.S. besluiten tot aanleg van een normaalspoorverbinding Goendih-Soerabaja, waardoor zij nu als het ware het monopolie verkreeg van het vervoer van bedoelde produkten, aangezien de S.S. wagons, wegens het nu veel kortere traject, te Goendih werden afgekoppeld om mee te rijden in de N.I.S. trein.

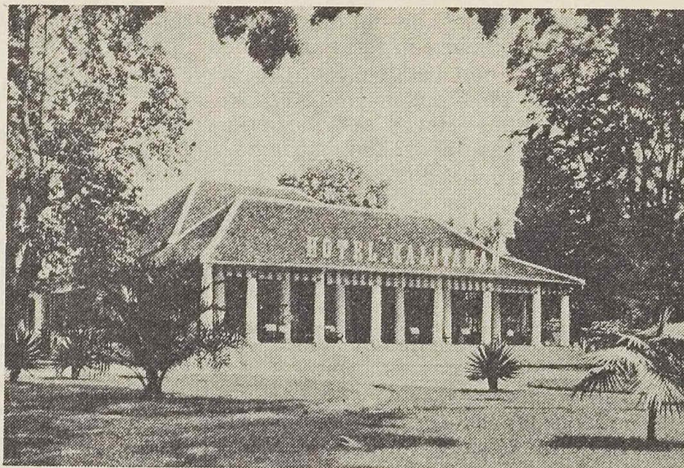
Het werd een goudmijn voor de N.I.S. waardoor zij zich de uitgaven voor de bouw van een modern station te Tawang en 't schitterende, luxueuse kantoorgebouw aan de hoofdweg Bodjong, gemakkelijk kon veroorloven.

Vechtende voor haar gemeenschappelijke belangen hebben naderhand de N.I.S. en de stad Soerabaja er alles op gezet, om de Semarangse Zeehavenplannen te doen mislukken, hetgeen haar wonderwel is gelukt. Gedurende de Japanse bezettingstijd werden alle breedspoorlijnen veranderd in normaalspoor.

Toentang heeft na de intrede van het motortransport veel aan belangrijkheid ingeboet.

M. Busselaar

Het bekende Hotel "Kalimatan" in Salatiga dat velen, die in Salatiga en omgeving hebben gewoond, zich ook zullen herinneren om het heerlijke, erbij gelegen zwembad.

Over de ontstaansgeschiedenis van dit hotel vertelde de Heer M. Busselaar in T.T. no. 8, pag. 19. Pas enige tijd later kregen wij de beschikking over het dichtbij Salatiga gelegen plaatsje Toentang.

Het Ngaloep

(Voortekens, die men hecht aan het Horen, het Zien, het Gevoelen en het Dromen van iets bijzonders, als een te verwachten Geluk of Ongeluk).

Als een gevolg van hun dikwijls kinderlijk bijgeloof, hechten de Javanen ook waarde aan allerlei geluiden, vooral aan de klagende en akelige, die door mens of dier soms worden voortgebracht. Dit voortbrengen van zonderlinge of vreemde geluiden, dat "ngaloep" of "ngatap" wordt genoemd, is voor hen dikwijls het voorteken of de voorbode van een of andere gebeurtenis, die naar gelang van bijkomende omstandigheden geluk of ongeluk, vreugde of verdriet, enz. aanbrengt of voorspelt.

De mensen-ngaloep beschrijft de Javaan als volgt:
krullend haar (brintik), achteruitstekende billen (bokong njentik), die bij het lopen erg bewegen, rode ogen (mata merah), opgewipte neus (songol langit), met een trippelgang (ngetiplik), soms klein en misvormd (badan ketjil dan bantjeng), soms ook alleen met bovengemelde kentekens.

Deze soort mensen zitten dikwijls te huilen met een akelig geluid of kramen allerlei nonsens uit, zoals verwensingen, soms in dichterlijke taal, soms maken zij gegronde aanmerkingen op karakter, houding of kleding van andere mensen, enz.

De Javanen lachen wel eens om dergelijke mensen, doch gewoonlijk is dat niet gemeend, daar zij hen erg vrezen als de voorboden van een of andere ongelukkige gebeurtenis, indien zij hen toevallig ontmoeten.

Onder de dieren vindt men het ngaloep bij buffels, koeien, stieren, schapen, geiten en hoenders, doch voornamelijk (en hieraan hechten de Javanen veel waarde) bij honden, de boeroeng prendjak, de boeroeng dandang en de boeroeng gagak, die wij afzonderlijk zullen beschrijven.

De buffel, koe en stier doen 'n klagend geloei horen, de schapen en geiten een angstig geblaat, de kippen een akelig en angstig gekraai en gekakel op onbepaalde tijden en soms niet langer dan een of twee dagen, terwijl het ngaloep van de hond, de boeroeng prendjak, de boeroeng dandang en de boeroeng gagak gehoord wordt op een en hetzelfde tijdstip (waktoe) van de dag, gedurende enige dagen achtereen.

Als ngaloep van de haan wordt beschouwd het angstig gekraai in de na-avond, terwijl in de vooravond het eentonig geluid van de boeroeng kolik, de boeroeng daradasih, de boeroeng serakmajid, de boeroeng koewek, de boeroeng beloek en de boeroeng dares, wanneer zij zich op het erf van iemand ophouden, als ngaloep beschouwd wordt.

De Javanen verklaren het ngaloep als een door het dier geuite verwensing op het ogenblik, dat het door een kwade geest bezield is, daarom betekent het ngaloep zelden iets goeds.

Krijgt een der huisdieren eigenschappen van het ngaloep, dan wordt het gewoonlijk dadelijk gedood, om de kwade geest te noodzaken dadelijk het lichaam te verlaten; de mensen echter, die ngaloep zijn, worden dikwijls erop nagehouden door vorsten, op wie het ngaloep volgens het geloof van de Javanen geen slechte invloed heeft.

(Uit: H. A. van Hien:
De Javaanse Geestenwereld)

Pecunia est ancilla, si scis uti; si nescis, hera.

Geld is dienstmaagd, als gij het weet te gebruiken, meesteres, als gij dit niet weet.

Publilius Syrus, Sententiae.

Alleen bij vooruitbetaling. Minimum *f* 4,50 van 1 tot 3 regels, per regel meer *f* 1,50 meer.
Voor niet-abonnees dubbel tarief.
Voor adverenties onder nummer *f* 1,— meer voor opzenden van ontvangen brieven.
Voor opzenden brieven onder nummer naar het buitenland totaal *f* 2,— meer.

GEHEEL VRIJSTAANDE stenen bungalow-woningen (2 slaapk.) m. modern comfort op 650 à 1000 m^2 grond in Z. Spanje vanaf *f* 30.000,— (totaal) Bouwrijpe grondpercelen (licht- en waterleiding) nu nog à *f* 20,— p. m^2. Ned. Kolonie "MIRALMONTE". E. W. E. Burger, Waldeck Pyrmontkade 70, Den Haag. Tel. 070 - 32 58 15.

ZONNIG MALAGA. Costa del Sol. Te huur of te koop voll. gemeub. (frigidaire, overn. linnengoed) 4 kr. flat. Gunstig gelegen. Inl. W. Takes, v. Slingelandtstr. 153, Den Haag. Tel. 070 - 55 70 64.

Te Koop: schilderijen van de vermaarde Indon. schilders Djuprijany en Oemar Basalmah. Te bezichtigen bij Tong Tong.

Tehuis gevr. omgev. Scheveningen/Statenkwartier in fam. sfeer voor 16 jr. jongen op Machinistenschool Scheveningen. Ouders in Borneo. Inl. tel. 01717 - 59 06 of Anna v. Burenstr. 12, Leiderdorp.

Gevr. Groot koperen bord (niet bewerkt, diam. ± 50 cm., Celebes). Goede prijs waard. Tel. 023 - 28 65 21.

Te Koop: middenhuis, 3 sl.k., badk., woonk., keuken, toilet, vliering, schuur, lok. verw. Dr. Schaepmanl. 9, Bussum, Tel. 02159 - 1 20 38.

Wie kent Arda Fokkens? Was in Kareës, Gedong Badak en Tjideng met moeder, jongere zuster en zoontje. Gezocht door Teus v.d. Berg. Br. onder nr. 2420.

Gevr. Dame v. Huish., liefst intern. Br.: v. Swieten, Woudenbergstr. 159, Den Haag, Tel. 070 - 66 50 36.

Ind. jm. v. g. mil. zoekt corresp. meisje (liefst Ind. t. 28 jr), ook v. g. mil., voor ser. vriendsch. Br. m. ev. f. aan A. Simon, Phytagorasstr. 29, Hengelo (O.).

Voor Seiko-horloges
naar
Jos. van Arcken
Laan van Meerdervoort 520
Den Haag - Telef. 33 64 41

BEZORG U EEN ZONNIGE TOEKOMST

in het vriendelijke Nederlandse dorp "El Atabal" nabij Malaga aan de Spaanse zonnekust, de Costa del Sol.

Percelen in grootte variërend van 500 - 1600 m^2. Al deze percelen zijn zodanig geprojecteerd, dat een prachtig uitzicht is gewaarborgd. De prijzen ervan liggen tussen de *f* 10.000 — *f* 50.000.
Mogelijkheid tot bouw van aantrekkelijke zogenaamde honingraat-woningen. Prijzen vanaf *f* 20.000 tot *f* 50.000.

Voor uitvoerige inlichtingen:
"OLYMPIC ENTERPRISES", L. Voorhout 35, den Haag, tel. 070 - 65 71 86

HOLLAND-INDONESIA TRADING COMPANY
"HOLINSIA"
Willemsparkweg 211, Amsterdam,
Tel. 020-72 03 37, Telex 16304
Afd. Levensmiddelen import
Alleenvertegenwoordigers van o.a.
Shin Hua Mie, Bamisoep, Krab, Garnalen, vlees - merk "Long Life"
Yeo Hiap Seng Soya Sauce, etc etc.

Zaterdag 16 jan. j.l. overleed te Den Haag mijn dierbare man, onze zorgzame vader, grootvader en overgrootvader

CORNELIS VAN ENGERS

ger. Verificateur der in-, uitv. en acc. in Nederlandsch Oost-Indië. in de leeftijd van 83 jaar.

Mevr. C. van Engers
Kraaienlaan 71 A,
Den Haag.

Huwelijk. Voor onze goede relatie:
Een zeer charmante, prettige
WEDUWE 51 JAAR
i.b.v. mooie flat en beh. eigen ink. doch eenzaamh. moe, zouden wij graag in contact brengen met vrolijke, beschaafde
HEER ca. 51-60 JAAR
Ind. Nederlander, om samen weer gelukkig te worden.
Brieven van ser. refl. gaarne aan: A.P.A.B., no. 8, Postbus 1830, Den Haag.

WEGGEEF-ADRESSEN

Jajasan Pa van der Steur
Matraman 77, Djakarta, Indonesia

Jajasan G.I.K.I. Foundation
djl. Pemuda 64, Surabaja, Indonesia

Emmaüs-Communité
Eikstraat 14, Haarzuilens, tel. 03407 - 15 40.

HOTEL "DE RUITER" — HOUTHEM
bij Valkenburg (Z.L.), St. Gerlach 43, tel. 04406 - 29 86

- Riant uitzicht op het Geuldal
- Doet denken aan de mooie rustige omgeving van de Preanger
- Zeer geschikt voor diegenen die op medisch advies een rustkuur moeten ondergaan
- Met dieet-patienten wordt rekening gehouden.

Alle kamers centraal verwarmd en voorzien van warm en koud stromend water.
Volledig pension *f* 18,50; logies met ontbijt *f* 11,50 per dag per persoon inclusief bediening en B.T.W.

Pamanukan en Tjiasemlanden

Er wordt een ontmoeting in elkaar geknutseld voor alle meisjes en jongens tussen 85 en 30 jaar, die zich "Oud P & T-r" noemen. En voor hun nu volwassen kinderen, die op de P & T geboren en getogen zijn en misschien nog weer eens een oude "Oom" of "Tante" willen terug zien. (Zo heetten we toch altijd daargínds?)
Er is een kleine moeilijkheid. We zijn elkaar uit het oog verloren, we weten Uw adressen niet.

Ons verzoek nu is:

a. **Wilt U Uw visitekaartje of adreskaartje zenden.**
b. **Wilt U Uw kennissen P & T-ers vragen hetzelfde te doen.**
c. **Wilt U Uw kennissen vragen hun kennissen te vragen hetzelfde te doen.**
d. **Wilt U ook de adressen van Oud P & T-ers doorgeven, waarmee U geen geregeld contact meer hebt.**

Met dit sneeuwbalsysteem moeten we een eind kunnen komen. Momenteel hebben we een vijftig adressen, maar dat is nog niets.

Over enige tijd wordt U over de post van de verdere plannen op de hoogte gesteld.

Voor de Regelings-Commissie
R. J. MEIJER — Jan Steenlaan 18 — Doorn

TOKO TONG TONG

Pr. Mauritslaan 36, Den Haag, Telefoon 54 55 00
Dagelijks geopend van 9 - 4 uur
's Zaterdags van 10 - 1 uur

Wij ontvingen de veel gevraagde AKAR BAHAR armbanden (tegen rheuma en rheumatische pijnen). In alle maten en dikten v.a. *f* 5,— tot en met *f* 15,—

Bij bestelling omtrek pols opgeven en ongeveer de prijs die U besteden wilt.

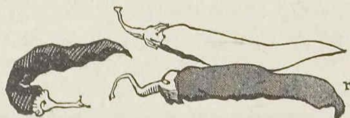
ES PASRA machines (ijsschaafmachines) incl. porto *f* 20,— Voor het fijnste schaafijs voor uw es Sjanghai, es podding of andere koele drankjes bij de warme kachel!

Vanille- en rose essence p.fl. *f* 0,85
Voordelige fles 100 cc *f* 5,—

Boemboes Saidja:
Soto ajam, Madoera, Rawon, Karee, Goelei *f* 1,20

Boemboes Coorinda
Gado-gado *f* 1,—
Petjel *f* 1,—
Sate saus *f* 1,—
Ebbie *f* 1,—
Sambel goreng Kering (kentang en katjang, heerlijk als snoeperij) *f* 0,90
Rempejek *f* 1,—
Emping (100 gr., knappend vers) *f* 1,10
(Bij bestellingen porto bijrekenen)

*

Een nieuwe collectie ringen, kabajaspeldjes en Javaanse soebengs!

WINTERHULP-PAKKET VOOR *f* 10,—

De winter door zonder glijden en vallen! Makkelijk en praktisch! Kant-en-klaar boemboes en droge gerechten voor de dagen dat U er liever niet uit gaat!
Een pakketje met de volgende inhoud voor *f* 10,— inclusief porto.

1 pk. gado-gado - 1 pk. petjel (of 2 gado-gado) - 1 soto ajam - 1 rawon (of karee of goelei) - 1 pk. emping - 2 pk sambel goreng kering - 1 pk. ebbie - 1 pk. rempejek.
(Correctie: de vorige keer stond er 1 pk. sambel g. kering, het moeten er 2 zijn!)

Pakketje plus 'n fles Chili sauce *f* 12,50

Bestellingen per giro aan Tong Tong rechtstreeks gaan het snelst. Vermeldt: 1 winterhulp-pakket met 2 x gado-gado of petjel/gado² en rawon (of karee). Toko Tong Tong, Den Haag, giro 6685.

Heerlijke hete Chili sauce Penang per fles *f* 2,80

Er zijn weer stadswapenlepeltjes van: **Batavia, Malang, Soerabaja, Bandoeng, Semarang, Ambon, Menado, Palembang, Buitenzorg, Soekaboemi per stuk *f* 3,—. Per half dozijn plus rekje (incl. porto) *f* 21,50**

Minangkabouw lepelrekje *f* 6,—

Zilveren Tong Tong-lepeltjes *f* 3,75

Mooi bewerkte muurvaasjes van karbouwenhoorn per stel *f* 12,50

Djapara dozen v.a. *f* 8,50

Schelpen-strengen per streng *f* 1,50 en *f* 2,50

Wajang kaarten
Briefkaarten met wajang figuren (zwart-wit) 12 series van 5 verschillende figuren per serie incl porto *f* 1,75
12 series (voor verzamelaars!) incl. porto *f* 18,—
2 series dubbele kaarten (5) per serie *f* 3,—

Mentholstiften groot, uitverkocht!

Kleine Slamat Mandi doeken uitverkocht!

Altijd verse echt Indische Kwee Semprong per pak *f* 1,50

Op verzoek weer verkrijgbaar:
Super Bami Kwa
De lekkerste bami-soep in 10 minuten op **tafel!**
per pak (voor 3 of 4 personen) *f* 1,60
2 Pakken *f* 3,— plus 60 ct porto.

Nog enkele kleurige tikars uit Bawean vanaf *f* 12,50. Wacht niet te lang, we krijgen ze voorlopig niet meer aan!

Herinneringen aan onze Herdenking 15 Aug. 1970.
Lucifers met Ind. foto's *f* 1,50
(12 boekjes in plastic huls)
First day covers *f* 1,—

Ook bij Tong Tong te bestellen:
15 Aug. Herdenkings langspeelplaat (met alle toespraken en belangrijke hoogtepunten van die dag) *f* 12,—
(direct leverbaar)

LIEVER NIETS DAN NAMAAK!

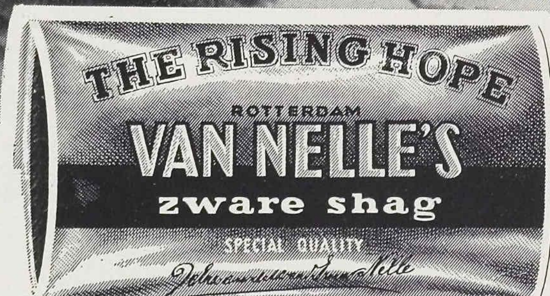
Voor hen die geregeld bij ons kajoepoetih bestellen een teleurstelling: onze leverancier vertelde ons dat hij geen kajoepoetih wil leveren van mindere kwaliteit (meestal vermengd met paraffine en sereh olie) en dat hij voorlopig dus niets heeft.

Wetende dat U ook liever niets heeft dan namaak, kunnen we alleen, net als op de televisie zeggen: even geduld a.u.b.!

BOEKHANDEL TONG TONG

Verkrijgbaar in de uitverkoop voor de **halve** prijs (slechts enkele exemplaren):
De jonge leeuwen - Irwin Shaw *f* 10,—;
De zilveren tak - een verhaal in het Britannië van de Romeinse tijd - Rosemary Sutcliff *f* 7,50;
Commando Navarone - het vervolg op de kanonnen van Navarone - Alistair Maclean *f* 7,50;
De dans boven het ravijn - een roman uit West-Afrika - C. J. Ooms-Vinckers *f* 3,50;
Politie te water - K. Norel *f* 3,—;
Flitsen - herinneringen en voorvallen uit haar leven - Rie Cramer *f* 5,—;
Vierde Agatha Christie vijfling - een vijftal verhalen van deze beroemde schrijfster van detective-stories *f* 7,50;
Het erfdeel - Hollandse familieroman - Hans Martin *f* 10,—;
O Absalom - Howard Spring *f* 4,50;
Het wonder van Leiden - roman spelende tijdens het beleg van Leiden - Emanuel Stickelberger *f* 5,—;
De poort der genade - historische roman uit het Middeleeuwse Spanje - B. v. Eysselsteijn *f* 10,—;
Hongaarse Rhapsodie - trilogie over het leven van Franz Liszt - Zsolt Harsányi *f* 12,50;
Het gouden spel - familieroman uit Florida - Robert Wilder *f* 10,—;
Het wolfsgetij - verhaal uit de bezettingstijd - Theun de Vries *f* 8,50;
Vorst van de ballingschap - 19e eeuwse Rotterdamse roman - *f* 9,—;
De ambassadeur - roman spelend in Viet-Nam - Morris L. West *f* 10,—;
Afgestorven - Marcellus Emants *f* 2,50;
Tussen zeesterren en amphora's - theorie en praktijk van het duiken - F. Woudstra *f* 20,—;
De wurger van Boston - document van een tragedie - Gerold Frank *f* 10,—;
De kinderen - Jan de Hartog *f* 9,—;
De achtste dag - familieroman uit Amerika omstreeks de eeuwwisseling - Thornton Wilder *f* 12,—;
Op beschuldiging van ... - roman over de nadagen van het koloniale bestaan in een fictief land in Z.O. Azië - Frederic Mullally *f* 6,—;
Ik heb de slavenklok geluid - een actuele roman over Zuid-Afrika - C. J. Ooms-Vinckers *f* 5,—;
Exodus - Leon Uris *f* 10,—;
De geschonden boom - historische familieroman met als achtergrond de grote gebeurtenissen in het China van 1885 - 1928 - Han Suyin *f* 10,—.

sekali Van Nelle
tetap Van Nelle

VAN NELLE

J. G. YSSEL DE SCHEPPER

Alg. Ass. bedrijf „Argo"

ALLE VERZEKERINGEN

Kantoor en woonhuis Corn. de Wittlaan 83, Den Haag, Telef. 55 71 72

Logeren in Den Haag?

dan natuurlijk bij

hotel ‚ardjoena'

Moderne kamers, prima service, prettige sfeer. Iedere kamer EIGEN douche-cel. In iedere kamer warm en koud stromend water. Vanaf *f* 20,— per persoon per nacht.

Gr. Hertoginnel. 205, tel. 070/39 03 24

restaurant wijnands v/h Cecil

HOLLANDSE en INDISCHE KEUKEN

Hoogstr. 12 - Den Haag - Tel. 600712

Dir. M. WIJNANDS

v/h Grand Hotel Makassar

LIA WARANI NODIGT U UIT OM TE "RIJSTTAFELEN" !

'n Verzameling Indiscne recepten die de goedkeuring zal wegdragen van de meest kritische fijnproefster, toch makkelijk te bereiden door de beginnelinge in de Indische keuken. Een kookboekje dat we U van harte kunnen aanbevelen.

f 4,90 plus 40 ct. porto.

Nu verkrijgbaar in

BOEKHANDEL TONG TONG.

Met **NECTAR - essence:**

Zilveren Medaille Den Haag 1885
Luik 1902
Gouden Medaille Den Haag 1913

maakt U voordelig Uw ROZENSTROOP, sorbets, gebak en zeer fijne likeuren ! !
Nu ook Nectar kleurstoffen ! !
Vraag gratis receptenboekje.

Pharm. fabriek "Phytol" - Afd. Nectar essence
Wagenstraat 129 — Den Haag.

STERREN STRALEN OVERAL KOKKIES RIJSTTAFEL-ARTIKELEN STAAN BOVENAL.

KOKKIES Rijstwinkel :

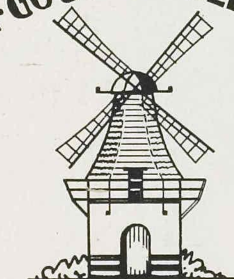
Witte de Withstraat 128
Telefoon 38 94 38 - Amsterdam

P.S. Wij verzenden rijsttafel-artikelen over de gehele wereld.

VOOR INDISCHE GOUDEN SIERADEN

naar:

HET·GOUDEN·MOLENTJE

G. MERKLE
JUWELIER

22 Kt en 24 kt gouden
Schakel-armbanden
Briljant slangen-armbanden
Slang-armbanden
Krintjing-armbanden
Briljant armbanden
Colliers van 7 - 100 gram
Briljant ringen
Briljant hangers
Briljant oorknopjes
Kabaja speldjes
Haarspelden
Trouwringen

Alles direct uit voorraad leverbaar.
Grootste sortering in Nederland.

SPUI 167a - DEN HAAG
TELEFOON 070-60 48 85

VAN ONDER TOT BOVEN.
VAN LINKS NAAR RECHTS...
JAN RIJPSTRA VOOR
KOMPLETE WONINGINRICHTING.

u slaagt beslist voor:

gunstige financierings-voorwaarden

- ☐ meubelen
- ☐ vloerbedekking
- ☐ gordijnstoffen
- ☐ matrassen
- ☐ dekens
- ☐ spreien
- ☐ linnenuitzet
- ☐ verlichting
- ☐ haarden
- ☐ gevelkachels
- ☐ elektr. bijverwarming
- ☐ gasfornuizen
- ☐ gaskookplaten
- ☐ elektrische dekens
- ☐ wasautomaten
- ☐ centrifuges
- ☐ koelkasten
- ☐ elektr. huishoudelijke apparaten
- ☐ haardrogers
- ☐ hoogtezon
- ☐ radio
- ☐ t.v.
- ☐ afspeelapparatuur
- ☐ hi-fi apparatuur
- ☐ rijwielen
- ☐ bromfietsen
- ☐ KLEDING VOOR HET HELE GEZIN

DE CONSTANT REBECQUESTRAAT 3-49 (BIJ G.E.B.) TEL. 606616

DE STRAAT WAAR JAN RIJPSTRA ZIJN TOONKAMERS HEEFT